

Christen Unie

RUIMTE VOOR ELKAAR
IN
NOORD-HOLLAND

Verkiezingsprogramma

2023-2027

Woord vooraf

Iedereen heeft ruimte nodig. Ruimte om in vrijheid te leven, te geloven en te spreken, maar ook ruimte om te wonen, werken en te ondernemen. De ruimte in ons land staat echter onder druk. Natuur, water, wonen en landbouw strijden om aandacht. En we hebben als mensen te lang te veel ruimte ingenomen, waardoor de schepping uitgeput raakt. We staan daarom voor een aantal grote uitdagingen.

De provincie speelt een belangrijke rol bij het oplossen van deze uitdagingen, zoals:

- het mogelijk maken van **voldoende en betaalbare woningen** op plekken die goed bereikbaar zijn met OV en fiets. Jongeren kunnen nauwelijks een geschikte woonplek vinden en ouderen hebben weinig mogelijkheden om door te stromen.
- het **versterken van de natuur**. De biodiversiteit is de afgelopen decennia zorgwekkend afgenomen en de stikstofdeken over ons land zorgt er voor dat unieke natuur verdwijnt. De provincie moet daarbij ook bijdragen aan een **toekomstperspectief voor onze agrarische sector**. Want boeren zijn broodnodig voor het produceren van voedsel en het zorgen voor de natuur en het landschap. Samen met hen moet de provincie werken aan een toekomstbestendige landbouwsector die in balans is met wat de aarde geeft.
- het zorgen voor een **prettige, schone en gezonde leefomgeving** voor alle inwoners. In de IJmond leven veel mensen in ongezonde lucht en rondom Schiphol hebben mensen last van geluidsoverlast. Voorzieningen verdwijnen uit dorpen op het platteland. We moeten zorgen dat dorpen leefbaar blijven.
- de klimaatcatastrofe die op ons afkomt. Om die zo veel mogelijk te beperken, moet de provincie zorgen voor een **voortvarende energietransitie** en zal de regionale economie anders moeten worden ingericht. We zullen in de komende jaren de omslag maken naar een wereld waarin we niet meer afhankelijk zijn van fossiele energie, en waarin we veel **minder grondstoffen** gebruiken.

Kortom, de provincie doet er toe!

Het oplossen van deze problemen is echter niet gemakkelijk. Want in deze tijd vol meningen en tegenstellingen geven we ook elkaar weinig ruimte. Groepen mensen en verschillende belangen staan lijnrecht tegenover elkaar. Het vertrouwen in de overheid is ver te zoeken en we vinden het moeilijk om naar elkaar te luisteren.

De ChristenUnie gaat het gesprek aan, luistert en maakt keuzes. Het komt er op aan rechtvaardige keuzes te maken en elkaar vast te houden. In dit verkiezingsprogramma leggen wij uit welke keuzes wij maken.

Dat doen wij tegelijk in alle bescheidenheid. Als politici van de ChristenUnie geloven wij immers dat de wereld en de toekomst van God is. Niet wij kunnen de wereld redden. Maar God laat niet los waaraan hij begonnen is. En als volgelingen van Jezus weten we ons geroepen om recht te doen. Ook in de provinciale politiek. Wij zorgen voor elkaar en voor de schepping. Want elk mens is waardevol en de aarde is aan ons toevertrouwd.

Doet u mee? Stem op 15 maart ChristenUnie!

Michel Klein, lijsttrekker ChristenUnie Noord-Holland

Ruimte voor samenleven

1.	Wonen voor iedereen	5
1.1.	Betaalbare en voldoende woningen	5
1.2.	Ruimte voor woningbouw en actief grondbeleid.....	6
1.3.	Woningen op de goede plek	6
1.4.	Duurzaam wonen	7
1.5.	Huisvesting arbeidsmigranten en vluchtelingen	8
2.	Energie & klimaat in balans	9
2.1.	Energiebesparing.....	9
2.2.	Afbouw gebruik fossiele brandstoffen	10
2.3.	Opwekking van duurzame energie.....	11
2.4.	Lokaal aan de slag met de energietransitie.....	12
3.	Mobiliteit verbindt	14
3.1.	Voetgangers voorop	14
3.2.	Ruim baan voor de fiets	15
3.3.	Openbaar vervoer	16
3.4.	Duurzaam bereikbaar	17
3.5.	Vermindering autogebruik en -bezit	18

Ruimte voor de schepping

4.	Behoud & herstel van de natuur	20
4.1.	Natuur-inclusieve samenleving	20
4.2.	Natuurontwikkeling.....	21
4.3.	Fauna- en predatiebeheer	21
5.	Landleven & leven met water	23
5.1.	Water.....	23
5.2.	Waterpeil en bodemdaling.....	24
5.3.	Ruimtelijke ordening	26
6.	Lucht in balans.....	27
6.1.	Stikstofreductie: iedereen aan zet	27
6.2.	Emissievergunningen stikstof.....	28
6.3.	Milieu en gezondheid	29
7.	Landbouw & visserij met toekomst.....	30
7.1.	Landbouw	30

7.2.	Stad-landrelaties.....	31
7.3.	Glastuinbouw	32
7.4.	Visserij	332

Ruimte voor ontwikkeling

8.	Landschap, erfgoed & cultuur	34
8.1.	Landschap.....	35
8.2.	Kunst en cultuur	35
9.	Gezondheid & welzijn.....	37
9.1.	Iedereen telt en doet mee	37
9.2.	Sport voor iedereen.....	37
9.3.	Recreatie en toerisme	38
10.	Werk, welvaart & weldoen.....	39
10.1.	Economie van het samen	39
10.2.	Circulaire economie.....	40
10.3.	Bedrijventerreinen en binnensteden	40

Ruimte voor rekenschap

11.	Provinciebestuur & overheidsfinanciën	42
11.1.	Bestuur en samenwerking.....	42
11.2.	Financiën	43

Januari 2023

Programmacommissie ChristenUnie provincie Noord-Holland:

Hélène de Bruine (voorzitter)

Yvonne Buit

Joke Hoogendoorn

Michel Klein

Joke Koelewijn

Marijke Terlouw

Marjon Tolhuis

Matthijs Vet

Ruimte voor samenleven

1. Wonen voor iedereen

Iedereen heeft behoefte aan een thuis. Sterker gezegd: wonen is in ons land zelfs een sociaal grondrecht. Wonen gaat over zoveel meer dan stenen stapelen. Wonen gaat over een veilig thuis en een vertrouwde basis. Wonen gaat ook over samenleven, over samenhang, over het vormen van een gemeenschap in een straat of buurt, in een wijk of dorp.

Door de krapte op de huizenmarkt kunnen veel inwoners in Noord-Holland geen betaalbare woning vinden, met name in en rondom Amsterdam en in het hele gebied van Haarlem tot Huizen.

1.1. Betaalbare en voldoende woningen

De doorstroming op de woningmarkt is verstoord, waardoor veel mensen wonen in te kleine of te grote woningen en passende woningen niet beschikbaar zijn. Dat betekent dat er woningen moeten worden bijgebouwd die aansluiten op de (toekomstige) vraag en dat er woningen worden gebouwd die aantrekkelijk zijn voor gezinssamenstellingen die graag weer kleiner willen gaan wonen, zoals ouderen.

Tot 2030 moeten er ongeveer 170.000 woningen bij worden gebouwd. De ChristenUnie wil hiervan een substantieel deel beschikbaar stellen voor starters en senioren. Maar daarnaast zullen we ook op zoek moeten naar creatieve oplossingen zoals microwoningen en woningdelen. De provincie neemt hierbij actief de regie.

De ChristenUnie zet zich in voor:

- De provincie geeft richtlijnen voor de aantallen woningen in de verschillende **categorieën**: één derde sociale woningbouw, één derde middenhuur/koop en één derde dure huur/koopwoningen. Zij investeert daarbij samen met gemeenten in onrendabele toppen in de grondexploitaties als gevolg van deze keuzes.
- De provincie onderzoekt in de komende periode of de '**een derde-verdeling**' nog voldoet, of dat er een andere verdeling nodig is zodat de woninghuur betaalbaar blijft; ook voor de middeninkomens.
- De provincie heeft nadrukkelijk oog voor de behoefte aan woningen voor **specifieke doelgroepen**, zoals voor starters, senioren, statushouders, zorg-wooncomplexen en tijdelijke woningen voor arbeidsmigranten en expats.
- De provincie **definieert een maximumprijs** voor woningen die betaalbaar mogen heten (bijv. 280.000 euro), zodat betaalbaar ook echt betaalbaar is.
- De **doorstroming** op de woningmarkt kan op gang worden gebracht door knellende regelgeving aan te pakken en door het bouwen van ouderenwoningen.
- In het overleg met de woningcorporaties vraagt de provincie aandacht voor het inzetten van **huurgarantieregelingen** om de doorstroming te bevorderen. Wooninitiatieven die bijdragen aan doorstroming of een specifieke woonbehoefte worden actief door de provincie ondersteund.
- De provincie vraagt (waar nog nodig) gemeenten om in de regionale woonvisie een **zelfbewoonplicht** in te stellen, zodat (betaalbare) koopwoningen niet opgekocht kunnen worden door investeerders.
- **Vermindering van het aantal vluchten op Schiphol** zorgt voor minder overlast zodat er in de regio veel meer woningen kunnen worden gebouwd; onderzoek heeft aangetoond dat een aantal van 300.000 vluchten voldoende is om de hub-functie van Schiphol voldoende te blijven invullen.

- De provincie onderzoekt hoe ze meer kan sturen op de beschikbaarheid van voldoende **recreatiewoningen** voor mensen met een kleine portemonnee. Opkoop en transformatie mag niet ten koste gaan van de huidige gebruikers.
- Wij stimuleren het **hergebruik van bestaande gebouwen**: zowel in steden en dorpen (lege kantoren, winkels, maatschappelijk vastgoed en bedrijfsgebouwen) als op het platteland (vrijkomende agrarische bebouwing door stoppende boeren) is veel leegstaand vastgoed. Veel van de nieuwe ruimtevrage kan door hergebruik, transformatie of sloop/nieuwbouw in bestaande panden worden gerealiseerd.
- In onbruik geraakte **kassencomplexen** worden omgezet in woningbouwlocaties.
- De **regeling Vrijkomende Agrarische Bebouwing** in de omgevingsverordening staat toe dat er één of twee woningen gebouwd worden bij de sloop van stallen. We staan positief tegenover creatieve plannen die bijdragen aan de leefbaarheid van het platteland, zoals knarrenhofjes. Voorkomen moet worden dat de regeling slechts gebruikt wordt om extra villa's te bouwen.

1.2. Ruimte voor woningbouw en actief grondbeleid

Grondontwikkelingen en de huizenmarkt worden veelal verstoord door investeerders die grond en woningen enkel zien als winstobject zonder enig maatschappelijk belang. Dit drijft de kosten voor bouwgrond en woningen behoorlijk op. Door zelf proactief te handelen, ook in grondaankoop, kan de provincie deze ongewenste handel in woningen en woningbouwgrond verminderen.

De provincie ondersteunt gemeenten bij planvorming. Bouwen op de juiste locatie en rekening houden met kwaliteitseisen vanuit duurzaamheid en type woningen is ingewikkeld. Samenwerken in de fase van planvorming draagt bij aan uiteindelijk kwalitatief hoogstaande woningen voor de goede doelgroepen.

De ChristenUnie zet zich in voor:

- De provincie neemt de regie op de **beschikbaarheid van voldoende locaties** om woningen te kunnen bouwen. De woningbouw moet versneld worden. De provincie zorgt dat het geplande aantal nieuwe woningen (de plancapaciteit) 130% is van de geprognosticeerde behoefte, zodat er altijd voldoende locaties bouwrijp zijn.
- De provincie gaat zich (meer) risicodragend inzetten voor het **bouwklaar maken van bouwlocaties**, met name voor binnenstedelijke projecten.
- De provincie stelt **expertise beschikbaar aan gemeenten** in de vorm van een flexibel team van deskundige ambtenaren die op projectbasis gemeenten ondersteunen.
- De provincie zorgt ervoor dat de **natuurvergunningen sneller verleend** worden. Het helpt daarbij als gemeenten een 'Soortenmanagementplan' hebben. De provincie neemt initiatief en ondersteunt gemeenten daarbij.
- De overheid moet **ingrijpen in de grondmarkt**. Grondspectatie moet worden tegengegaan en we willen een onderzoek naar mogelijkheden voor de provincie om hierop te sturen.
- Bij de aanbestedingen voor woningbouw moet de **bouw-cao** als eis worden gesteld. Zo wordt oneerlijke concurrentie en uitbuiting van arbeidsmigranten voorkomen.
- Bij ruimtelijke plannen hoort ook een (buurt)plan voor de **opwekking van duurzame energie, klimaatadaptatie** en de zorg voor goed waterbeheer en hemelwaterafvoer.

1.3. Woningen op de goede plek

In het ruimtelijk beleid van de provincie vinden wij drie zaken van groot belang: duurzaamheid, sociale kwaliteit en ruimtelijke kwaliteit. De ChristenUnie wil zorgvuldig met de schaarse ruimte omgaan. Dit betekent dat we liever gebouwen hergebruiken of een andere functie geven dan dat we gaan bijbouwen. Ook kiezen we ervoor om zoveel mogelijk binnenstedelijk te bouwen en zo min mogelijk te bouwen in

het groen. We bouwen bij voorkeur bij OV-knooppunten. Het aantal autokilometers van bijvoorbeeld woon-werkverkeer zal hierdoor niet toenemen. Dit is beter voor de leefbaarheid en bereikbaarheid.

De ChristenUnie zet zich in voor:

- De provincie bouwt bij voorkeur **binnenstedelijk en vlakbij het openbaar vervoer**. De ChristenUnie ziet daarbij wel grenzen aan binnenstedelijk bouwen. Er dient bij binnenstedelijk gebied een goede afweging gemaakt te worden tussen enerzijds de behoefte aan bepaalde type woningen en anderzijds de behoefte aan voldoende openbare ruimte en groen in een stad of dorp.
- De provincie heeft specifiek oog voor het bouwen van woningen en kleinschalige werklocaties nabij **kleine kernen**. De provincie ziet erop toe dat gebouwd wordt naar behoefte, zodat kleine kernen een vitale samenleving houden, en met oog voor het waardevolle landschap of natuur. Het beleid om kleinschalige woningbouw in Noord-Holland Noord toe te staan wordt voortgezet.
- De provincie bouwt alleen buitenstedelijk als de **grenzen aan binnenstedelijk bouwen** zijn bereikt. Daarbij geldt dat op klimaatbestendige locaties wordt gebouwd.
- De benodigde investeringen voor de bouw van woningen lopen gelijk op met **de investeringen in bereikbaarheid, groen en voorzieningen**. Volwaardige OV-verbindingen moeten gerealiseerd zijn voordat de woningen worden opgeleverd.
- De provincie neemt bij het maken van provinciaal beleid de **ladder voor duurzame verstedelijking** als uitgangspunt.
- De ChristenUnie wil komen tot een provinciale visie op **functiemenging van werken en wonen**. De scheiding van beide functies is lang niet altijd (meer) nodig, en menging kan zelfs zorgen voor een betere sociale samenhang in wijken. In de visie kijken we naar de kansen en de randvoorwaarden.
- Wij zijn voor de bescherming van de unieke Noord-Hollandse kust. We verzetten ons **tegen uitbreiding van strandbebouwing**.

1.4. Duurzaam wonen

Verduurzaming van de woningvoorraad is een grote opgave die nog jaren belangrijk zal zijn. De ChristenUnie vindt dat er vaart moet worden gemaakt met deze transitie. Het is belangrijk dat iedereen mee kan doen en kan profiteren van de bijkomende voordelen voor de eigen portemonnee. De huidige energie-afhankelijkheid van andere landen en de hoge energieprijzen maken dit des te meer noodzakelijk. Een uitgebreidere visie op energie staat beschreven in hoofdstuk 2 Energie & klimaat in balans'.

De ChristenUnie zet zich in voor:

- De provincie stimuleert via gemeenten **klimaatbestendig en natuurinclusief (ver)bouwen**. We streven naar een 100% CO₂neutrale bouw van woningen.
- De provincie verkent hoe **houtbouw en isolatie op basis van bio-based** materiaal gestimuleerd kunnen worden, bij voorkeur door het opzetten van nieuwe ketens in de provincie.
- De provincie stimuleert **isolatie van nieuwe en bestaande woningen**. Isolatie verhoogt het comfort en bespaart direct op energie en geld.
- **Groene daken en gevels** leveren een grote bijdrage aan de biodiversiteit, wateropvang en fungeren als isolatie. De aanleg wordt gestimuleerd.
- De provincie stimuleert zonnepanelen op daken of aan gevels van woningen. Eigen energieopwekking levert direct winst voor het klimaat en bespaart geld. **'Zon op dak of gevel'** is het ultieme voorbeeld van meervoudig ruimtegebruik. De regeling voor verduurzaming van maatschappelijk vastgoed (scholen, sportkantines, buurthuizen) wordt uitgebreid.
- De provincie stimuleert **gasloze en energieneutrale nieuwbouw** van woningen. Bij bestaande bouw stimuleert de provincie grootschalige warmtetransitie door samen met gemeenten realisatie van coöperatieve warmtenetten mogelijk te maken, bijvoorbeeld door garantstellingen.

- De provincie draagt actief uit welke **provinciale subsidiemogelijkheden** er zijn voor verduurzaming en isolatie.
- **Kennis en best practices** over de verduurzaming en vergroening van de woningen en energielevering worden actief door de provincie verzameld en vervolgens gedeeld onder gemeenten, woningbouwcorporaties en Verenigingen van Eigenaren.
- De ChristenUnie wil dat de provincie het goede voorbeeld geeft en ervoor zorgt dat in de komende statenperiode **alle gebouwen die eigendom zijn van de provincie** aardgasvrij worden, energieneutraal, voorzien zijn van zonnepanelen en dat hemelwater niet meer wordt geloosd op het riool.
- Duurzaam wonen is ook duurzaam ruimtebeslag. **Het bouwen van compacte woningen** en woningcomplexen met gezamenlijke ruimtes levert meer wooneenheden op.

1.5. Huisvesting arbeidsmigranten en vluchtelingen

We zijn gezegend met een land waar vrede en welvaart is. Dit is niet vanzelfsprekend. Jaarlijks vluchten tienduizenden mensen naar Nederland, omdat ze in hun eigen land niet veilig zijn. Gemeenten zijn verplicht een bepaalde hoeveelheid vluchtelingen met een verblijfsvergunning (statushouders) een woonruimte te bieden. De provincie heeft als taak om te kijken of gemeenten zich aan deze verplichting houden en zet zich in om de samenwerking tussen gemeenten te bevorderen. Ook zijn er zorgen voor het bieden van onderdak voor mensen die tussen wal en schip raken in het asielsysteem, zoals ongedocumenteerden.

Arbeidsmigranten dragen veel bij aan onze economische welvaart. Ondanks hun bijdrage aan de maatschappij worden zij vaak niet goed geholpen. Gemeenten hebben vaak niet genoeg woningen, waardoor er schrijnende situaties ontstaan. De ChristenUnie vindt dat we arbeidsmigranten niet louter moeten zien als een product dat arbeid levert, maar als een medemens. Dat betekent dat zij recht hebben op fatsoenlijke huisvesting. Als gemeenten onderling geen goede afspraken kunnen maken over huisvesting en er een impasse is, dient de provincie de regie te pakken, zodat een waterbedeffect wordt tegengegaan.

De ChristenUnie zet zich in voor:

- Het is belangrijk dat gemeenten hun verantwoordelijkheid nemen en **vluchtelingen goede en passende opvang** krijgen. Waar noodzakelijk vervult de provincie een ondersteunende en coördineerde rol.
- Er komt, waar mogelijk en noodzakelijk, een tijdelijke ontheffing van provinciale regels om **woningbouw voor spoedzoekers** toe te staan in gemeenten.
- De provinciale aanpak voor ondermijning wordt uitgebreid met **controle op uitbuiting** en schrijnende situaties bij huisvesting bij arbeidsmigranten.

Acties voor regio:

Westfriesland

- Stimuleren van woningbouw bij OV-Knooppunt Hoorn

Haarlemmermeer

- Verlaten kassencomplexen, bijv. in Rijssenhout, worden omgezet in woonlocaties.

Gooi en Vechtstreek

- Er komen geen woningen aan de Driftweg Huizen Naarden in natuurgebied NNN

2. Energie & klimaat in balans

Goed rentmeesterschap vanuit onze Bijbelse opdracht vraagt van ons dat we de aarde niet meer uitputten of overbelasten, zodat we haar op een goede manier door kunnen geven aan volgende generaties. Onze centrale energievoorziening was jarenlang gebaseerd op elektriciteit en warmte uit kolen en aardgas. Dit systeem is niet langer houdbaar. Het kan en moet anders. De ChristenUnie wil naar een energiesysteem toe waarin zowel energiebesparing als hernieuwbare energie het uitgangspunt is, bijvoorbeeld in de vorm van zonnepanelen en warmtepompen.

We krijgen allemaal met deze veranderingen te maken en we hebben alle opties voor lokale energieopwekking nodig. De klimaatopgave moet provinciebreed en integraal worden aangepakt in elk beleid en elke activiteit die voorgesteld wordt.

Om een bijdrage te leveren aan de klimaatopgave is het ook nodig dat we andere belangenafwegingen maken bij allerlei besluiten en ruimtelijke ontwikkelingen. Dat betekent dat er moeilijke keuzes worden gemaakt, met soms pijnlijke financiële gevolgen voor de overheid, het bedrijfsleven of de inwoners. Dat is zeker geen gemakkelijke opgave en dat vergt durf.

De energietransitie zorgt ervoor dat we meer en meer gebruik gaan maken van groene, duurzame stroomvoorzieningen zoals wind- en zonne-energie, waardoor we steeds minder afhankelijk worden van gas en elektriciteit uit fossiele brandstoffen.

Tegelijkertijd zorgt de provincie er in haar beleid zoveel mogelijk voor dat de energietransitie niet bijdraagt aan het vergroten van de economische ongelijkheid. De provincie draagt er zorg voor dat alle inwoners uit alle lagen van de bevolking en bedrijven kunnen profiteren van deze transitie.

2.1. Energiebesparing

We zetten in op het besparen van energie. Minder energieverbruik betekent minder energie opwekken en lagere energiekosten. De hoeveelheid opgewekte duurzame energie is voorlopig beperkt en een aanzienlijk deel van de (fossiele) energieopwekking gaat daarom gepaard met CO₂-uitstoot. De ChristenUnie heeft de ambitie dat in 2030 het totale energieverbruik in Noord-Holland met meer dan 20% procent is gedaald ten opzichte van 2023.

Verlichting van straten en gebouwen is in de nacht functioneel en vaak nodig. Op diverse plekken is verlichting hinderlijk doordat deze het ritme van mens, dier en plant kan verstoren. Waar nodig en mogelijk worden op locaties of wegen verlichting uitgezet, verminderd of energiezuiniger afgesteld.

De ChristenUnie zet zich in voor:

- **Besparen van energie** door gedragsverandering; niet alleen op het gebied van alle gas- en stroomgebruik, maar ook door minder verspilling van onder andere drinkwater en voedsel. De provincie werkt actief mee om burgers en bedrijven te informeren.
- Zet vaart achter het (*bio-based*) **isoleren** van verouderde (sociale) woningbouw, publieke gebouwen en culturele instellingen. De provincie Noord-Holland moet werk maken van een Provinciaal Isolatieprogramma. Isolatiebrigades staan mensen praktisch bij om huizen en gebouwen snel, effectief en op maat te isoleren.
- Warmtevoorziening maakt een belangrijk deel uit van de energietransitie. Het slim koppelen van **industrie- en woongebieden bevordert het circulair/restgebruik van warmte**. De restwarmte van de vervuilende industrie wordt zoveel mogelijk ingezet, zonder dat dit de verduurzaming van de sector ontmoedigt.

- De provincie ontwikkelt een **integrale aanpak van energiebesparing in de industrie** door advisering en handhaving. De provincie zorgt voor extra capaciteit en concrete deadlines voor de handhaving van de energiebesparingsverplichting bij Noord-Hollandse bedrijven.
- De provincie komt met een **bedrijventerreingerichte aanpak** voor energievoorziening en -besparing om de coöperatieve instelling te vergroten. Omgevingsdiensten kunnen daarin ondersteunen of ondersteund worden door de provincie. Een geconcentreerde aanpak kan tevens leiden tot een meer gestructureerde invulling van de infrastructuur en het voldoen aan de energiebesparingsplicht.
- De provincie bevordert dat **ondernemingen hun grondstoffenstroom** op elkaar afstemmen, zodat de circulariteit toeneemt.
- De provincie voorkomt dat **woningbouwcorporaties woningen met een E, F of G-label** verkopen in plaats van renoveren, bijvoorbeeld door in de prestatieafspraken op te nemen dat alleen woningen met minimaal een A-label verkocht mogen worden.
- De provincie zorgt ervoor dat haar **fondsen voor energie en innovatie toegankelijk** zijn zodat projecten gerealiseerd kunnen worden die niet met behulp van commerciële geldverstrekkers van de grond komen (bijvoorbeeld door een lage rente).
- De provincie brengt in kaart op **welke locaties de verlichting van straten**, gebouwen kan worden verminderd of kan worden uitgezet in de nacht. Reclamezuilen en sportvelden zijn tussen 23.00 en 5.00 uur onverlicht. Waar nodig en mogelijk worden routes of locaties verlicht bijvoorbeeld in het belang van sociale veiligheid of verkeersveiligheid.

2.2. Afbouw gebruik fossiele brandstoffen

Het afgelopen jaar hebben we een ongekende verandering op de energiemarkt gezien. Dit tekent onze afhankelijkheid van fossiele brandstoffen en de noodzaak om deze afhankelijkheid af te bouwen. Investeren in groene duurzame stroomvoorzieningen zoals wind- en zonne-energie is noodzakelijk. Ook de inzet van waterstof is van groot belang voor de energietransitie. Er zijn recent technologieën ontwikkeld die de productie van groene waterstof efficiënter en goedkoper maken. De energietransitie brengt veel investeringskosten met zich mee, maar wegen niet op tegen de kostbare of onherstelbare schade die ontstaat op termijn door af- en uitstel.

De ChristenUnie zet zich in voor:

- In de warmtetransitie zet de provincie in op zowel **grote projecten als kleinschalige initiatieven** geïnitieerd door groepen bewoners, Vereniging van Eigenaren of coöperaties.
- De provincie coördineert in samenwerking met gemeenten de ontwikkeling van regionale plannen voor andere energiebronnen voor **de verwarming van gebouwen** dan aardgas (warmtetransitie).
- In **de bestaande bouw** zetten we in op een ambitieuze warmtetransitie. Regionale warmtenetten worden toekomstbestendig ontwikkeld: ze mogen uiteindelijk geen CO₂-uitstoot veroorzaken.
- De provincie **ontmoedigt vliegverkeer** onder andere door grenzen aan CO₂-uitstoot te stellen en het aantal jaarlijkse vluchten vanaf Schiphol terug te brengen naar 300.000 (zie ook hoofdstuk 1 'Wonen voor iedereen').
- De provincie zet in op **elektrische** personenauto's en -busjes en voor het zwaardere verkeer bussen en vrachtwagens- op waterstof (zie ook hoofdstuk 3 'Mobiliteit verbindt').
- De provincie maakt in haar plannen inzichtelijk wat **het verwachte effect** is van de voorstellen op de uitstoot van broeikasgassen. De provincie integreert de effecten van uitstoot van broeikasgassen in haar beleid.
- Het **inkoopbeleid** van de provincie richt zich op het stimuleren van circulair en CO₂-arm produceren.
- De provincie **geeft zelf het goede voorbeeld** in het reduceren van de CO₂-uitstoot, door de eigen gebouwen uiterlijk in 2030 klimaatneutraal te hebben, een actieplan te ontwikkelen om de hele

provinciale organisatie klimaatneutraal te laten zijn in 2040. Ook wordt de nieuwe provinciale infrastructuur klimaatneutraal aangelegd.

- De provincie neemt scherpere criteria op rondom duurzaamheid en maatschappelijk verantwoord ondernemen in de vergunning voor het **exploiteren van tankstations** (bijvoorbeeld over de beschikbaarheid van hernieuwbare energie); voor de bestaande concessies gaat de provincie met de exploitanten in gesprek over verduurzaming.

2.3. Opwekking van duurzame energie

De provincie zet met beleidskaders en de Omgevingsvisie in op een brede mix van opwekmogelijkheden van wind op zee en land, geothermie (aardwarmte) en zonneparken op land die passen in het landschap. Binnen de Regionale Energie Strategieën (RES) hebben gemeenten een grote regionale verantwoordelijkheid gekregen en de provincie ondersteunt hen daarbij.

De provincie neemt regie in de ruimtelijke inpassing van energieopwekking. Met betrekking tot de gezondheidseffecten van windmolens wordt landelijk gewerkt aan nieuwe normen. De provincie Noord-Holland hanteert voor eigen projecten minimaal de WHO-normen. Door het groeiende aanbod van zonen windenergie is het nodig om de capaciteit van het elektriciteitsnet uit te breiden. Vraag en aanbod van energie kunnen zo beter op elkaar worden aangesloten zonder dat daar opslag voor nodig is.

De ChristenUnie zet zich in voor:

- De provincie stimuleert het op elkaar laten **aansluiten van energievraag en -aanbod** via het ruimtelijke beleid. De provincie ontwikkelt beleid om leegstaande industriegebieden en 'pauzelandschappen' te gebruiken voor de opwekking van zonne-energie. Dit kan door voorwaarden te verbinden aan de aanleg van zonneparken waarbij de pauzelandschappen voor bijvoorbeeld 20 jaar in te zetten zijn als zonnepark.
- De provincie zorgt voor een **goede ruimtelijke en landschappelijke inpassing** van duurzame energieopwekking en stelt daarvoor kaders.
- **Scholing van voldoende vakmensen** voor de energietransitie, binnen een gespannen arbeidsmarkt, door uitbreiding van het stimuleren van de afstemming en samenwerking tussen bedrijven en scholen. De provincie gaat actief helpen met de werving van personeel.
- De provincie komt met een plan om **opslagmogelijkheden** te creëren voor fossielvrije energie zodat we deze energie veel efficiënter gaan gebruiken.
- De provincie gaat zorgen dat geschikte gronden, zoals grote parkeerplaatsen en waterzuiveringsinstallaties, in de komende vijf jaar worden voorzien van **zonnepanelen** door zowel stimulering als normering. Ook op grote bus- en treinstations, langs spoortracés en geluidsschermen worden zonnepanelen aangelegd (zie ook hoofdstuk 3 'Mobiliteit verbindt').
- **Voedselproductie heeft voorrang boven energieopwekking;** om concurrentie om ruimte tussen beide te voorkomen, ontwikkelt de provincie Noord-Holland beleid voor zonnepanelen op gebouwen, industrie of 'pauzelandschappen'.
- De provincie zorgt ervoor **dat risico's en veiligheidsaspecten** van duurzame energieopwekking (denk bijvoorbeeld aan de effecten van geothermie op de bodem en het grondwater) goed in kaart zijn gebracht en dat risico's binnen aanvaardbare grenzen blijven. Ook is er aandacht voor de veiligheid rondom de energievoorziening en bekabeling.
- Er komt onderzoek naar de **geluidsbelasting van windturbines** en de magnetische velden van elektriciteitsstations. De effecten op de gezondheid van bewoners zijn hierbij een belangrijk aspect.
- De provincie zet zich samen met de **netbeheerders in voor netwerkverzwaring** op plekken waar de energietransitie dat vraagt (zowel voor verduurzaming van de industrie als voor opwekking).

- De provincie **versnelt de vergunningverlening** voor duurzame opwekking en netwerkbuitbreiding.
- Bij **provinciale fondsen** dient opgenomen te worden dat deze bijdragen aan de energietransitie.

2.4. Lokaal aan de slag met de energietransitie

Nieuwe, schonere vormen van het opwekken van energie vinden plaats in onze steden en landschappen. De keerzijde van deze ontwikkeling is dat bijvoorbeeld bewoners en bedrijven worden geconfronteerd met windmolens in het uitzicht of geluidsoverlast van de turbines. Draagvlak voor dergelijke maatregelen is cruciaal en daarom is het van belang dat omwonenden actief meedenken en -werken aan oplossingen en kunnen meeprofiteren van de voordelen. Mede-eigenaarschap zorgt voor een eerlijker verdeling van de lusten en lasten, waardoor het draagvlak vergroot wordt.

De provincie stimuleert het gesprek vanuit haar ondersteunende, faciliterende en kaderstellende rol binnen het traject van de gemeentelijke Regionale Energie Strategieën. Zij vereist bijvoorbeeld dat er overeenstemming bestaat tussen buurgemeenten en bewoners en dat bedrijven nauw worden betrokken. Ook op de langere termijn en na het behalen van de RES-doelstellingen, blijft de provincie actief communiceren over beleid en acties.

De ChristenUnie zet zich in voor:

- Waar mogelijk stimuleert en faciliteert de provincie met **participatiemodellen** de inspraak van inwoners of draagt bij aan de ontwikkeling, waarbij zij optimaal gebruikmaakt van de rollen van gemeenten, coöperaties, buurtschappen en dergelijke.
- De provincie stelt eisen aan de manier waarop **initiatiefnemers samen met de omgeving zoeken naar de beste locatie**, vorm en landschappelijke inpassing voor energietransitie. Niet grondposities, maar goede inpassing moet leidend zijn. Bewoners moeten inspraak kunnen hebben in de locatie.
- De provincie kan via subsidieregelingen initiatiefnemers stimuleren om een minder rendabele maar **betere landschappelijke inpassing** mogelijk te maken.
- De provincie stimuleert zo veel mogelijk dat **gemeenten gezamenlijk plannen ontwikkelen** voor regionale opgaven, maar borgt de realisatie van de doelstellingen.
- **Initiatieven vanuit de lokale gemeenschap** krijgen voorrang boven commercieel gedreven initiatieven.
- De provincie helpt **Verenigingen van Eigenaren (VvE)** met kennis, vergunningverlening en financiële hulp om in een keer grote woningbouwblokken te verduurzamen. Noord-Holland behoort tot de twee provincies met de meeste VvE-woningen in Nederland. Verduurzamen van VvE's is complex. Tegelijkertijd is het een kans om gelijktijdig veel woningen aan te pakken. Om kansen te kennen en te kunnen benutten is het nodig met de VvE's te kunnen communiceren. De provincie legt daarom een register aan van VvE's met onder andere locatie, aantal appartementsrechten, wijze van verwarmen, contactmogelijkheden van besturen en beheerders.
- De provincie stimuleert dat **warmtenetten** in handen komen van de inwoners, door bijvoorbeeld coöperatieve netten te stimuleren (via zogenaamde 'warmteschappen').
- Er komt een stimuleringsregeling om **experimenten te doen met lokale energieopslag** die een bijdrage levert aan het verlagen van de belasting van het netwerk.
- In 2030 kunnen **woningen worden verwarmd met waterstof**. We willen in een aantal plaatsen deze nieuwe vorm van verwarming laten testen.
- Het **ontbreekt coöperaties vaak aan opstartkennis** (moeten zelf het wiel uitvinden), projectmanagement en capaciteit voor nazorg. De provincie kan vanwege haar overzicht van verschillende trajecten als kennisbaken, facilitator en ondersteuner optreden.

- De provincie kijkt samen met gemeenten naar financiële voordelen **voor breed gedragen projecten** (bijvoorbeeld korting op leges).
- De provincie stimuleert de professionalisering van **lokale energiecoöperaties**, bijvoorbeeld door het subsidiëren van gezamenlijke regionale of provinciale backoffices.
- De provincie ondersteunt **energiecoöperaties bij verkrijgen van financiering** voor collectieve projecten voor duurzame energieopwekking of collectieve warmtevoorziening.
- De provincie ontwikkelt in overleg met netwerkbeheerders een **kansenkaart voor duurzame energieopwekking**, waarmee ze zowel initiatiefnemers als netwerkbeheerders richting geeft.
- **Dubbelbestemmingen van gronden** en eisen rondom tijdelijkheid van installaties zijn mogelijkheden die we willen inzetten om zo het draagvlak te vergroten.
- De **capaciteitsaanvraag van met name grotere bedrijven** of aanvragers van de regeling 'stimulering duurzame energieopwekking' is in regio's dermate groot dat kleinere aanvragers daardoor in het gedrang komen bij het aanvragen van een financiële bijdrage. De provincie kan daarin een bemiddelende dan wel informatieve rol vervullen.
- Met de digitalisering van het bedrijfsleven en de samenleving is er een grote vraag aan datacapaciteit. Daardoor wordt er soms fors geïnvesteerd in **datacenters met grote elektriciteitsbehoeften**. De provincie gaat met gemeenten daarbij afwegen in hoeverre die nodig zijn voor regionale behoeften en inpasbaar zijn in de openbare ruimte.

Acties voor regio:

Zaanstreek-Waterland

- Er is ruimte voor een derde windmolen aan het begin van de dijk naar Marken.

Amsterdam

- Geen zonnepanelen op de Nieuwe Meer in verband met recreatie en vaart.

Zuid-Kennemerland / IJmond

- Transitieproces steunen van de havens van IJmuiden en Amsterdam tot 'Energiehavens' en zorgen dat de kennis en ervaring breed wordt gedeeld (Amsterdam IJmuiden Offshore Ports - AYOP).

Kop van Noord-Holland

- Wieringenmeer: ook bewoners en bedrijven moeten volop kunnen profiteren van de energiehub op Agriport.
- Stimuleren van het opwekken van energie uit zoutwater op de Afsluitdijk.
- De haven van Den Helder geschikt maken voor hernieuwbare energie en offshore-infrastructuur gebruiken voor wind op zee ('Energiehaven').

West-Friesland

- De grote kansen die er zijn voor geothermie in West-Friesland benutten.

3. Mobiliteit verbindt

Goede bereikbaarheid helpt om inwoners contact te laten maken met familie en vrienden, en te kunnen deelnemen aan bijvoorbeeld cultuur en sport. Bereikbaarheid zorgt er ook voor dat mensen hun werk kunnen uitvoeren. Een betrouwbaar vervoerssysteem is belangrijk voor de ontplooiing van mensen. Inwoners met fysieke, mentale of andere beperkingen moeten volwaardig deel kunnen nemen aan de samenleving en daarvoor gebruik kunnen maken van diverse vervoersmogelijkheden.

Op veel plekken in onze provincie is er (op piekmomenten) een enorme drukte op zowel de weg als in het openbaar vervoer. Er komen meer dan 170.000 woningen extra in de provincie; er zal dan ook fors moeten worden geïnvesteerd in het vervoerssysteem zodat zoveel mogelijk mensen op een duurzame en verantwoorde manier kunnen reizen. De groeiende mobiliteit mag niet ten koste gaan van de kwaliteit van onze leefomgeving en de leefbaarheid.

De ChristenUnie zet zich in voor:

- We geven volop prioriteit en ruimte aan het verplaatsen per **fiets, te voet en openbaar vervoer**. Het is duurzaam en gezond! Deze vormen van vervoer moeten betaalbaar, toegankelijk en (sociaal) veilig zijn voor iedereen.
- **Files en uitstoot** dringen we terug door automobilisten goed alternatief vervoer te bieden. De Provincie zorgt voor meer en snelle OV-verbindingen, stimuleert deel-/huurmobiliteit, elektrisch rijden en het verplaatsen per (snelle) fiets.
- Elke verkeersgewonde en -dode is er een teveel. We willen de **verkeersveiligheid** verhogen door wegen veilig in te richten en te onderhouden, én substantieel te investeren in educatie en verandering van verkeersgedrag.
- De provincie sluit met onderwijs, bedrijfsleven, vervoerders en gemeenten een provinciaal **mobiliteitsakkoord**. Hierin staan afspraken over starttijden van college-uren en over spreiding van thuiswerkdagen over de week zodat er een einde komt aan de **hyperspits**. Ook worden afspraken gemaakt over verduurzaming van het wagenpark en het verminderen van het aantal autokilometers door het stimuleren van fiets, OV, carpoolen, deelmobiliteit en thuiswerken.

3.1. Voetgangers voorop

Wandelen zorgt voor ontmoeting en verbinding in wijk en buurt. Wandelen is laagdrempelig, gezond en duurzaam. Stoepen en wandelpaden moeten goed toegankelijk zijn en met name voor kinderen en mensen met een fysieke, auditieve of visuele beperking.

De ChristenUnie zet zich in voor:

- De provincie zet zich in om **barrières voor voetgangers** in de openbare ruimte op te heffen, te beginnen bij basisscholen, winkelcentra, zorgvoorzieningen en andere belangrijke ontmoetingsplekken en de looproutes daar naartoe. Voetpaden moeten volledig gebruikt kunnen worden, dus hinderlijke obstakels of terrassen worden weggehaald. Parkeerplaatsen voor auto's maken plaats voor het stallen van (deel)fietsen, scooters, bakfietsen en motoren. Zo houden we de stoepen en oversteekplaatsen toegankelijk, met name voor mensen met een fysieke of visuele beperking, kinderen en ouderen.
- We willen een inventarisatie maken met belangenorganisaties waar de openbare ruimte en het openbaar vervoer **optimaal toegankelijk** kan worden gemaakt voor mensen met een fysieke, visuele, auditieve of psychische beperking. Binnen drie jaar moeten al deze knelpunten worden opgelost.

- De openbare ruimte moet ruimte bieden voor ontmoeting. Wandelpaden van en naar openbare voorzieningen wil de ChristenUnie voorzien van **voldoende bankjes**, zodat ook mensen die minder goed ter been zijn, geregeld kunnen rusten of elkaar ontmoeten.
- Voetgangers moeten **veilig kunnen oversteken**. Oversteekplekken moeten worden verbeterd: voetgangers krijgen langer groentijd, zijn beter zichtbaar en de plekken zijn obstakelvrij. Er wordt meer aandacht besteed aan het verlenen van voorrang bij zebrapaden.
- Wandelen is gezond. De provincie gaat daarom samen met gemeenten **nieuwe ommetjes en wandelroutes** realiseren aan de rand van steden en dorpskernen. Ook wordt er geïnvesteerd in toegankelijke wandelroutes in de natuur en landelijk gebied.

3.2. Ruim baan voor de fiets

De fiets is traditiegetrouw een belangrijk, duurzaam en gezond vervoermiddel in Nederland, en wordt steeds belangrijker. Met de komst van de e-bike is de fiets voor steeds meer mensen een aantrekkelijkere optie voor langere afstanden bijvoorbeeld voor woon-werkverkeer. De provincie geeft daarom prioriteit aan de fiets: meer en comfortabele fietspaden. Langer groen licht en meer voorrang voor fietsers!

De ChristenUnie zet zich in voor:

- We zorgen voor een **hoofd fietsnetwerk van hoge kwaliteit**. Deze fietspaden zijn comfortabel, breed, goed verlicht, onderhouden en bewegwijzerd. Paaltjes en andere obstakels hebben geen plek op de fietsroutes. Samen met maatschappelijke organisaties zoals de Fietsersbond verkennen we problemen op en rond de provinciale fietspaden en zetten haast achter het oplossen van de belangrijkste knelpunten.
- Het aantal **fiets snelwegen** wordt uitgebreid. Op belangrijke routes, die aantrekkelijk zijn voor woon-werkverkeer, komen comfortabele, veilige en brede doorfietsroutes met zo min mogelijk hinder onderweg door verkeerslichten. Bestaande routes worden doorgelicht op te scherpe bochten, onhandige voorrangssituaties, onderhoud en ongunstig afgestelde verkeerslichten. De provincie werkt hierbij samen met gemeenten, de Vervoerregio en buurprovincies.
- **Fiets servicepunten onderweg**. Langs fietsroutes worden plekken ingericht waar fietsers kunnen schuilen en de fiets kunnen repareren, opladen of stallen. Ook worden sanitaire ruimtes, watertappunten en EHBO-uitrusting aangeboden. Deze servicepunten worden in samenwerking met betrokken bedrijven aangelegd bij trein- en busstations, horeca en culturele plekken.
- Gemeenten worden (financieel) ondersteund bij het oplossen van **fiets knelpunten**. We organiseren regelmatig een schouw van fietspaden om de kwaliteit te monitoren en gebreken te kunnen herstellen. Ook sturen we op de verbreding van fietspaden en de aanleg van fietsstraten.
- We willen dat iedereen veilig leert fietsen en blijft fietsen. Daarvoor is nodig dat er **fietslessen** worden aangeboden aan kinderen en nieuwkomers. Oudere fietsers kunnen gebruik maken van het programma 'Doortrappen'.
- Alle kinderen in de provincie hebben recht op goed **verkeersonderwijs**. De provincie zorgt voor een continu, kwalitatief en gratis aanbod voor alle kinderen (2-18 jaar en hun ouders). Alle scholen doen mee aan de verkeersexamens.
- Verkeersomgevingen waar veel **kinderen** deelnemen aan het verkeer worden autoluw of autovrij ingericht, zoals schoolomgevingen en sportvoorzieningen.
- Alle kinderen en jongeren zouden **veilig en zelfstandig naar school** moeten kunnen gaan. De ChristenUnie vindt dat verkeersonveilige knelpunten op de routes snel moeten worden verholpen. Samen met de gemeente gaat de provincie de knelpunten op fiets- en wandelroutes van/naar de scholen inventariseren en oplossen. Met extra aandacht voor de routes in het buitengebied.

- Gemeenten worden gestimuleerd om stads-/dorpskernen in te richten als **30 kilometergebieden**, met name in omgevingen waar fietsers en voetgangers de weg moeten delen met gemotoriseerd verkeer.
- Er komen **meer fietsenstallingen** bij treinstations, bushaltes en winkelgebieden. Er moeten in de komende vier jaar tenminste 20.000 nieuwe stallingsplekken bij stations worden gebouwd, zodat er voor fietsers altijd een stallingsplek kan worden gegarandeerd.
- Bij elk trein- en groot busstation moeten reizigers 24 uur per dag een **OV-fiets of andere deelfiets** kunnen huren, bij voorkeur met de mogelijkheid om de fiets op een andere plek in te leveren. Er komt één systeem voor het reserveren en huren van deelfietsen in de hele provincie.
- De provincie draagt er samen met het bedrijfsleven zorg voor dat bij **bedrijven goede fietsenstallingsfaciliteiten** beschikbaar zijn voor medewerkers en bezoekers.

3.3. Openbaar vervoer

De provincie zorgt voor het busvervoer in een groot deel in Noord-Holland. We zetten ons volop in voor goede busverbindingen die in combinatie met trein, tram, metro en fiets voor mensen een reëel alternatief vormen voor autovervoer. We willen dat meer mensen de auto laten staan en kiezen voor het openbaar vervoer. Dat betekent dat er substantieel meer, fijnmaziger en frequenter openbaar vervoer moet komen. Voorwaarde hiervoor is dat het openbaar vervoer voor iedereen betaalbaar, toegankelijk, betrouwbaar en snel is.

De ChristenUnie zet zich in voor:

- Het openbaar vervoer is **toegankelijk** voor iedereen; ook voor ouderen, mensen met een beperking of mensen met kinderwagens. Dit betekent dan ook daarop ingerichte informatievoorziening, haltes, stations, bussen en treinen. Extra aandacht is er voor het snel, duidelijk en aangenaam overstappen; OV-knooppunten moeten aangename en groene plekken zijn.
- Reizen met het OV moet **betaalbaar** zijn en blijven. We willen integrale trajectkaarten en kortingsabonnementen die geldig zijn van deur tot deur, in zowel bus, tram, metro, als trein en deelfiets.
- De provincie gaat samen met gemeenten zorgen dat nieuwe bewoners **een informatiepakket `Welkom thuis in het OV`** krijgen over de OV-bereikbaarheid van hun woonwijk en met een gratis ticket gestimuleerd worden om de reis uit te proberen.
- Iedereen is veilig in en om het openbaar vervoer. We zetten in op **sociale veiligheid** in bussen en op haltes en stations. Dit vraagt om goede afspraken met de vervoerders en politie.
- **Vraagafhankelijk OV en WMO-vervoer** worden geïntegreerd. We willen een slim en gemakkelijk mobiliteitssysteem waarin je je reis kunt plannen (tot minimaal een uur voor vertrek) en betalen.
- De provincie zorgt dat al het **flexibel en op-afroep OV** in de hele provincie boekbaar is via één app; bij voorkeur wordt dit landelijk georganiseerd samen met andere provincies en regio's.
- De provincie streeft ernaar dat **een reis met het openbaar vervoer** naar de belangrijkste plaatsen in de spits maximaal 25% langer duurt dan met de auto buiten de spits over hetzelfde traject.
- OV-verbindingen met **kleine dorpen** moeten in stand worden gehouden; de provincie zet met name in op regelmatige verbindingen vanuit alle gebieden met OV-hubs (treinstations en grotere busstations). Als dit niet langer haalbaar is, moet er een goede andere oplossing worden geboden zoals lokale plannen en initiatieven van inwoners voor aanvullend vervoer.
- **Ziekenhuizen en zorginstellingen** moeten met het OV goed bereikbaar zijn. Bij herinrichting van lijnen dienen haltes bij deze voorzieningen gehandhaafd te blijven.
- De provincie investeert in dichtbevolkte gebieden in **hoogfrequent openbaar vervoer**. Als de dienstregeling tenminste elke 10 minuten wordt uitgevoerd, blijkt openbaar vervoer steeds vaker de voorkeur te krijgen boven het gebruik van de auto.

- **Investeren in snelbussen en lightrail.** De snelbussen van R-net zijn een succes. Het netwerk van hoogfrequente snelbussen wordt daarom verder uitgebreid. Op de drukste corridors moet lightrail komen. Op het traject Amsterdam – Zaanstad en Amsterdam – Purmerend werkt de provincie aan robuustere invulling van het OV (bijvoorbeeld met 'Bus Rapid Transport').
- **Kortere reistijden voor de bus.** Geef voorrang aan bussen bij kruispunten en garandeer samen met gemeenten en Rijkswaterstaat dat bussen altijd de file voorbij kunnen rijden via de vluchtstrook of een aparte busbaan.
- Reizigers ervaren dat het openbaar vervoersaanbod tussen de concessiegebieden niet altijd goed aansluit of in behoefte voorziet. De provincie gaat in overleg met aanliggende concessiehouders in gesprek over **een grensoverstijgend aanbod.**
- De provincie **moet steviger lobbyen bij het Rijk voor meer regionale invloed** en voor investeringen in het OV. De Provincie heeft geen formele zeggenschap in het spoornetwerk, maar we willen met eigen geld en met een stevige lobby het spoor- en metronetwerk comfortabeler maken en uitbreiden. Het spoorwegnetwerk in de hele provincie zit aan de capaciteitsgrenzen. We willen bijvoorbeeld meer sprinters naar Purmerend, IJmond, 't Gooi, Vechtstreek en Zaanstreek, nieuwe treinstations, het behoud van intercity's in de provincie en we willen dat Amsterdam Centraal geen eindpunt meer is voor de meeste treinen.

3.4. Duurzaam bereikbaar

Bereikbaar zijn mag niet ten koste gaan van de kwaliteit van onze leefomgeving en de leefbaarheid. De ChristenUnie wil de belasting van het milieu door het verkeer verkleinen en hiervoor gericht investeren in de sterke punten van verschillende vormen van vervoer. Het verkeer moet slimmer, schoner, stiller en zuiniger.

De ChristenUnie zet zich in voor:

- De provincie stimuleert het **elektrificeren** van het verkeer door het vergroten van het aantal laadpunten en waterstof-tankstations voor personenauto's, vrachtauto's, bussen en binnenvaartschepen. De provincie draagt bij aan het versneld vervangen van binnenvaartmotoren door duurzamere vormen van aandrijving.
- Op de daken van trein- en busstations komen **zonnepanelen en/of groene daken.** Ook worden de hekken en geluidswallen langs de spoorbanen benut voor het plaatsen van zonnepanelen.
- Het openbaar vervoer is **emissieloos.**
- De provincie stimuleert de **verplaatsing van vrachtvervoer** van de weg naar de binnenvaart, buisleidingen en via het spoor.
- De provincie stimuleert **ontgassingsinstallaties voor binnenvaartschepen.** Zodra het landelijk verbod op 'varend ontgassen' ingaat, moeten voldoende ontgassingsinstallaties operationeel zijn.
- Walstroom in binnenhavens wordt bevorderd en gezamenlijk met het Rijk wordt gewerkt aan walstroom voor zeeschepen (**cruise, ferry**) in IJmuiden, Den Helder en Texel. Uiterlijk 2024 moet dit gereed zijn.
- De provincie wil de druk verminderen op de leefomgeving als gevolg van de **luchtvaart en scheepvaart.** De lucht- en scheepvaart moeten evenals andere bedrijfstakken hun aandeel leveren in het terugbrengen van de uitstoot van CO₂ en stikstof (zie ook hoofdstuk 6 'Lucht in balans')
- **Geluidsoverlast van de luchtvaart** - zeker in de (randen van) de nacht - veroorzaakt stress en gezondheidsschade bij omwonenden. De provincie gaat in samenwerking met de minister van IenW een aanpak formuleren om deze overlast van Schiphol tegen te gaan.
- **Voorkomen overlast pakketdiensten.** Per dag rijden pakketdiensten vele kilometers door de steden en dorpen in Noord-Holland voor het bezorgen en ophalen van bestellingen. Wij willen daarom pakketautomaten op de trein- en grote busstations in Noord-Holland en het afhalen van pakketjes bij afhaalpunten stimuleren. Dit kan de omvang van het pakketverkeer beperken.

3.5. Vermindering autogebruik en -bezit

Wij willen het autogebruik laten afnemen ten gunste van duurzamere vormen van vervoer. Door goede alternatieven te bieden, maar ook het belasten van (fossiel) autogebruik willen we het aantal files, ongevallen en de uitstoot verminderen. In landelijke gebieden zal de auto een belangrijk onderdeel blijven van de vervoersmix. Daarom zal de provincie deelmobiliteit stimuleren.

De ChristenUnie zet zich in voor:

- **De straat terugwinnen met deelauto's en mobiliteitshubs.** De provincie stimuleert gemeenten bij nieuwbouwwijken en herstructurering straten fietsvriendelijk en autoluw in te richten, parkeren zo veel mogelijk geconcentreerd aan de rand van de buurt te organiseren in een mobiliteitshub, deelauto's aan te bieden en uit te gaan van lage parkeernormen. Minder blik op straat is meer ruimte voor voetgangers, fietsers, spelende kinderen en groen.
- **Autoloze zondag.** De provincie stimuleert gemeenten mee te doen aan de jaarlijkse internationale autoloze zondag.
- **P&R-locaties** zijn succesvol (bijvoorbeeld bij Haarlem Spaarnwoude), maar moeten niet leiden tot onnodig autoverkeer boven het openbaar vervoer. Nieuwe P&R-locaties worden alleen aangelegd als uit onderzoek blijkt dat het eerste deel van de reis echt niet anders kan worden afgelegd dan met de auto.
- De **verkeersveiligheid** op de provinciale wegen wordt verbeterd. Dit betekent dat er maatregelen komen die onveilige snelheidsovertredingen en inhaalmanoeuvres voorkomen. Waar mogelijk komen er tunnels voor het langzame verkeer, zodat fietsers en voetgangers veilig en ongehinderd kunnen oversteken.
- Bij **onderhoudswerkzaamheden** aan wegen, bruggen en tunnels wordt sluipverkeer tegengegaan en wordt juist de kans benut om reizigers kennis te laten maken met duurzame vormen van vervoer.
- De provincie legt in principe **geen nieuwe autowegen** aan. Extra asfalt leidt tot meer autoverkeer. Een uitzondering is nodig als autobereikbaarheid nodig is bij grootschalige nieuwe bouwlocaties of voor het ontlasten van wijken, dorpen of natuurgebieden.
- De **motorrijtuigenbelasting** wordt verlaagd voor fossielvrije voertuigen en verhoogd voor de voertuigen in de zwaarste categorie. Andere voertuigen krijgen een verhoging van 67,9 cent naar 83 cent. Hiermee komt structureel 50 miljoen euro per jaar extra beschikbaar voor investeringen in het openbaar vervoer, het onderhoud van infrastructuur en verkeersveiligheid.

Acties voor de regio:

Alkmaar en omstreken

- De 'dodenweg' N203 bij Castricum wordt aangepakt; vooruitlopend op een veiligere inrichting gaat de snelheid op gevaarlijke stukken omlaag.
- Subsidie westelijke rondweg Alkmaar voor ongelijkvloerse kruisingen
- Fiets- en wandelpaden in de Schermer moeten veiliger worden voor scholieren die naar Alkmaar fietsen.
- Versnellen vervangen spoorbrug N242 ter hoogte van Heerhugowaard
- Aansluiting N242 en de A9 knelpunt spits auto verminderen (Dijk en Waard)
- N242 tussen Verlaat en Alkmaar verkeersveilig maken.
- N9 Alkmaar en Den Helder verkeersveilig (laten) maken (Rijk)

Amstelland en Meerlanden

- Verlengen R-Net 340 Haarlem - Mijdrecht over de N201 naar Hilversum en onderzoek haalbaarheid trein- of metrostation Loenersloot.
- Fietsbruggen over de Ringvaart Haarlemmermeer ten hoogte van Vijfhuizen en Haarlemmerliede
- Onderzoek naar nieuwe P&R bij HOV-knooppunt bij Lijnden langs de A9 voor reizigers van/naar Haarlem en Amsterdam.
- Nieuwe busverbinding: Beverwijk – Badhoevedorp – Amstelveen – Amsterdam Bijlmer Arena
- Verleng de Noord-Zuidlijn naar Hoofddorp en Nieuw-Vennep

Amsterdam

- Er komt (weer) een openbaar vervoerverbinding over het **Noordzeekanaal**. Met de draagvleugelboot van Almere, via Amsterdam (IJburg, CS), Zaandam, naar IJmuiden
- Er komen brugverbindingen over het IJ in Amsterdam voor fiets, voetgangers en waar mogelijk ook voor OV (**'Sprong over het IJ'**)
- Realiseer van de 'sluiting' van de Amsterdamse metroring voor een goede OV-bereikbaarheid van Havenstad en voor het realiseren van de IJmeermetro.

Gooi en Vechtstreek

- **Nieuwe R-Net busverbindingen** over de A27: Hilversum - Hollandsche Rading - Utrecht Uithof en Hilversum - Blaricum - Almere (verlenging van bestaande lijn 326).
- N201 verbetering **verlichting fietspad**

Kop van Noord-Holland

- **Sneller naar Den Helder**. De Intercity's tussen Den Helder, Alkmaar en Amsterdam worden versneld door introductie van sneltreinen naast de bestaande Intercity's.
- Autoverkeer **van en naar de veerpont Texel**, leidt in Den Helder, maar ook op de N240, N250 en de N9 tot onveilige of drukke situaties. Er komt een plan om het autoverkeer veiliger en minder belastend af te wikkelen.

West-Friesland

- **Dubbelspoor** op de spoorlijn naar Enkhuizen en een OV-verbinding **Enkhuizen – Lelystad**
- **Introductie OV-fiets** op stations Bovenkarspel-Grootebroek en Hoogkarspel.
- **Geluidscherm** tussen spoor A7 en Hoorn Grote Waal
- **OV-knooppunt in Hoorn** met nieuw busstation en aangepaste infrastructuur
- **Dijk tussen Hoorn-Enkhuizen** vrij van snelverkeer in de zomerperiode. Ruimte voor langzaam verkeer

Zaanstreek Waterland

- In Broek in Waterland wordt de **N247 ondertunneld** ter verbetering van de voet- en fietsverbindingen en verkeersveiligheid; de provincie kiest voor de 'lange variant' (tot voorbij dorp) of geen tunnel.
- De **pont Ipendam en Landsmeer** moet in de vaart blijven
- Een **rondweg om Assendelft** om Krommenie te ontlasten (variant 7 van de verbinding A8-A9); de directe verbinding A8-A9 door het open landschap gaat van tafel.
- **Meer sprinters**: elke tien minuten een trein van Zaandam naar Purmerend en van Zaandam naar Uitgeest. Om dit mogelijk te maken in combinatie met de extra sneltreinen naar Alkmaar komt er een keerspoor bij Purmerend en wordt het spoor tussen Zaandam en Uitgeest uitgebreid naar vier sporen.
- **Busbrug** Westerkoog en Westerwatering wordt toegankelijk voor bestemmingsverkeer.
- **Spoortunnel Guisweg** Zanddijk
- **Fietssnelweg** Hoorn Purmerend Amsterdam
- De provincie zorgt voor een structureel verbeterde OV-verbinding tussen Amsterdam en Zaandam/Purmerend, bijv. door te lobbyen voor het **doortrekken van de Noord-Zuidlijn** naar Zaandam en Purmerend of een Bus-Rapid-Transit verbinding.

Zuid-Kennemerland / IJmond

- Bestendig de verhoogde vaarfrequentie (overdag iedere 10 minuten) van de **Velserpont** ook als verbinding met de doorfietsroute.
- **Fietstunnels** onder het spoor in Haarlem (Prins Bernhardlaan), Bloemendaal (Laan van Boreel), Haarlemmerliede (Zoete inval)
- Realisatie **fietssnelwegen** Velsen-Haarlemmerliede-Haarlemmermeer en Velsen-Haarlem-Hoofddorp inclusief fietstunnel onder de Schipholweg in Haarlem (N205) ten hoogte van Fuikvaartweg
- **Velserboog**. Er komt een directe verbinding vanaf de A208 (Westelijke Randweg Haarlem) ten noorden van Velsersbroek van en naar de A9 richting Amsterdam en evt Alkmaar. Dit ontlast het Haarlemse wegennet, vergroot de bereikbaarheid van Velsen en maakt zo meer woningbouw in de regio mogelijk.
- **Nieuwe busverbindingen**: Haarlem Noord – Oost - Nieuw Zuid - Amsterdam Zuid; Haarlem Noord - Oost - Schalkwijk Centrum - Hoofddorp station; Haarlem West - Nieuw Zuid - Schiphol Noord – Amstelveen; Heemstede – Schalkwijk Centrum – Amsterdam Zuid en naar Zwembad Heerenduinen - Ingang Heerenduinen van Nationaal Park Zuid-Kennemerland - DFDS terminal
- De ruimte voor de bus van R-net op **het traject Amsterdam-Zuid – Haarlem** dient verbeterd te worden (met aparte busbaan of eigen ruimte op de bestaande weg).
- In de Waarderpolder in Haarlem komt een **proef met zelfrijdende voertuigen** die reizigers vanaf OV-knooppunt Haarlem Spaarnwoude snel naar hun bestemming brengen.
- **Behoud van NS-stations** langs Kennemerlijn (Haarlem-Beverwijk)
- Faciliteren **OV-fiets in IJmuiden Centrum** bij bushalte Plein 1945

Ruimte voor de schepping

4. Behoud & herstel van de natuur

De ChristenUnie wil dat ook volgende generaties kunnen genieten van de grootsheid van Gods schepping. Juist in de natuur zien we die grootsheid. We hebben als mens de taak om te zorgen voor flora en fauna. We zien overal om ons heen dat milieuvervuiling de natuur aantast, dat de biodiversiteit (soortenrijkdom) afneemt en dat natuur vaak in de verdrukking komt door economische activiteiten. De natuur levert schoon drinkwater en allerlei andere 'ecosysteemdiensten', waarvan de waarde moeilijk in geld is uit te drukken, maar die wel van levensbelang zijn. De ChristenUnie wil daarom inzetten op natuurherstel.

Het Natuurnetwerk Nederland (NNN), met daarin de Natura 2000-gebieden, is een samenhangend netwerk van natuurgebieden. De provincie houdt vast aan het doel dit netwerk uiterlijk in 2027 afgerond te hebben. De beheerders en eigenaren van deze terreinen zijn de belangrijkste partners voor dit natuurbeleid en voor behoud van de soortenrijkdom.

4.1. Natuur-inclusieve samenleving

De ChristenUnie streeft naar een natuur-inclusieve samenleving waarin de natuur geen sluitstuk is maar een uitgangspunt: natuur maakt integraal deel uit van onze leefomgeving, ook van de bebouwde omgeving en van de plattelandsgebieden. Bij alle ontwikkelingen kijken we hoe de natuur daarbij versterkt kan worden. We vinden het belangrijk dat er zorgvuldige regels zijn die de natuur beschermen, die de belangen van de natuur eerlijk afwegen tegen andere belangen.

Een goed natuurbeleid kan niet zonder langjarige kaders voor doelen en vergoedingen, een adequate ruimtelijke sturing, een passende beloning voor geleverde diensten, en een intensieve samenwerking tussen overheid, terreinbeherende organisaties (TBO's), boeren en particulieren. De ChristenUnie vindt het belangrijk om ook samen te werken met het Waterschap om het watersysteem verder te versterken en toekomstbestendig te maken.

De ChristenUnie zet zich in voor:

- Inzetten op een natuur-inclusieve samenleving waarin aandacht voor **versterking van natuur en biodiversiteit** het uitgangspunt is. De provincie geeft prioriteit aan het **Deltaplan Biodiversiteit**, waar in natuur- en landbouworganisaties samenwerken.
- **Verstening van de leefomgeving tegengaan** door gemeenten te stimuleren om beleid hierop te voeren. De daken en tuinen van inwoners kunnen groener (tegels eruit, groen erin), maar ook in de openbare ruimte en op bedrijventerreinen is veel winst te behalen. Versteende verkeerspleinen en plastic geluidswallen kunnen worden omgevormd naar groen.
- **Klimaatadaptatie krijgt prioriteit** door in alle plannen heldere voorwaarden te stellen en om hulp te bieden door kennis en innovatie bij projectontwikkelaars, gemeenten en eigenaren van woningen.
- **Bescherming van weidevogels** is een belangrijk speerpunt. De ChristenUnie wil extra inzet op het provinciale Actieplan weidevogels.
- Samen met gemeenten, natuur- en landbouworganisaties, boeren, Waterschap en deskundigen een actieplan maken waardoor de **groei van het aantal insecten** wordt gestimuleerd, bij voorbeeld door het aanleggen van een hoofdstructuur voor insecten (bijenlinten) en het behoud van bermen.

4.2. Natuurontwikkeling

De provincie is verantwoordelijk voor het natuurbeleid en geven hier met een gebiedsgerichte aanpak invulling aan. De beheerders en eigenaren van natuurterreinen zijn de belangrijkste partners voor dit natuurbeleid en voor behoud van de soortenrijkdom.

Met de landelijke Bossenstrategie zorgt de provincie Noord-Holland voor een kwaliteitsimpuls voor de bestaande bossen. Meer bos is nodig voor de biodiversiteit en voor het vastleggen van CO₂. De omvang en de kwaliteit van bossen staan onder druk; daarom streven de Rijksoverheid en de provincie naar een uitbreiding van het bosareaal. Voor Noord-Holland, een provincie met van nature vooral open landschappen, komt dit neer op 360 hectare extra bos, vooral binnen het Nationaal Natuurnetwerk. Op de gronden binnen het Nationaal Natuurnetwerk streven we naar maximale biodiversiteit met inheemse bomen. We zetten in op structureel meer bomen, bermen en struiken bij bedrijventerreinen en langs de gemeentelijke, provinciale, en Rijksinfrastructuur. Ook leggen we meer moerassen en kwelders aan.

De ChristenUnie zet zich in voor:

- Er komt een **maximum voor het aantal wadloopvergunningen** om de natuur op de Waddenzee te beschermen.
- De provincie heeft als doel om de **ontwikkeling van het NNN** in 2027 te voltooien en geeft hieraan hoge prioriteit. Een kwalitatief goed functionerend NNN en robuuste ecologische verbindingzones zijn nodig om natuurgebieden met elkaar te verbinden.
- **Bescherming van de Natura 2000-gebieden**, waarvoor we een internationale verantwoordelijkheid dragen. De kernkwaliteiten van de Nederlandse landschappen en aardkundige monumenten verdienen een wettelijke bescherming.
- In de Omgevingsvisie worden de **waarden van stilte en duisternis** veiliggesteld.
- De provincie zorgt ervoor dat **er 360 hectare meer bosareaal** bijkomt.
- Stimuleren van **houtbouw**; hout is een klimaatneutrale bouwstof.
- Onkruid is nutkruid. De provincie brengt in kaart en deelt kennis op welke manieren er op een zo **milieuvriendelijke manier het 'lastkruid'** kan worden bestreden of ingedamd.

4.3. Fauna- en predatiebeheer

Het is een illusie dat we de natuur in Nederland helemaal de vrije hand kunnen geven; er wonen te veel mensen en we hebben een groot deel van het land bestemd, bebouwd en versteend. Beheer van flora en fauna is nodig om te voorkomen dat een populatie de draagkracht van een gebied te boven gaat. Het is van het grootste belang om vroegtijdig het beheer aan te passen en ervoor te zorgen dat plant en dier zich goed kunnen verplaatsen over grotere afstanden. Speciale tunnels, duikers, bruggen, scheggen, bermen en oevers kunnen dier en plant helpen in deze verplaatsing. Zo kan overpopulatie en overbegrazing worden voorkomen. Jacht kan alleen in het uiterste geval een onderdeel zijn van beheer van een natuurgebied, maar er moet in de eerste plaats gekeken worden naar methoden waarbij het niet meer nodig is om jagen. De discussie over de beste vorm van faunabeheer moet starten bij de draagkracht van een gebied, en de vraag hoeveel schade en natuurlijke sterfte door voedseltekorten we accepteren. De uitkomst daarvan is bepalend voor de betreffende beheersmaatregelen. Door de vestiging van de wolf zullen de natuurbeheermaatregelen mogelijk anders worden. We moeten rekening houden met deze prooidieren. Agrariërs moeten ondersteund worden om schade door wolven te voorkomen.

Een groot deel van de uitgekomen eieren, de jonge vogels, wordt opgegeten door roofdieren en door huiskatten. Als we bepaalde vogelpopulaties willen laten toenemen, zullen de rivalen van deze vogels zorgvuldig beheerd moeten worden. Een breder plan met betrekking tot faunabeheer is nodig, zodat de middelen die de provincie Noord-Holland en de energie die de agrariërs hierin steken niet verloren

gaan. De provincie zet zich ervoor in dat effectiever gebruik gemaakt wordt van de mogelijkheden die de ontheffing biedt.

Invasieve exoten komen we steeds vaker tegen. Doordat exotische dieren en planten goed kunnen gedijen in onze natuur en in de steden, en er vaak geen natuurlijke vijand is, planten ze zich gemakkelijk voort. Het is ook hier van belang dat er tijdig in kaart wordt gebracht waar de problemen met invasieve exoten zich voordoen, zodat er beheermaatregelen kunnen worden genomen.

De ChristenUnie zet zich in voor:

- **Goed en tijdig beheer** zodat populaties niet groter worden dan dat het gebied aankan.
- Het **verbinden of vergroten van (natuur-)gebieden** zodat dieren zich kunnen verplaatsen. De provincie maakt een kaart met deze (ontbrekende) verbindingen en brengt in beeld wat er nodig is aan tunnels, duikers, bruggen, scheggen, bermen en oevers zodat dier en plant zich kunnen verplaatsen.
- Hoge prioriteit geven aan de **bestrijding van exoten**, omdat invasieve soorten veel schade veroorzaken.
- Een regeling die het boeren makkelijker en goedkoper maakt om **wildschade te kunnen opgeven**.
- **Voldoende capaciteit** voor beheer, vergunningverlening en handhaving.
- Een strikte bescherming voor **wilde ganzen** (die bij ons overwinteren) en het voorkomen van groepen verwilderde ganzen (die in onze provincie overzomereren).
- Het **tegengaan van voedselverspilling** en daarvoor het opnemen van geschoten wild in de voedselketen.

Acties voor regio:

Kop van Noord-Holland

- Ondersteuning van natuur- en milieueducatie via Ecomare op Texel

Zuid-Kennemerland / IJmond

- Ondersteuning van natuur- en milieueducatie via het Pieter Vermeulen Museum in Driehuis

Gooi en Vechtstreek

- Golfbaan Naarderbos moet de status en ontwikkeling van Natuurgebied krijgen

5. Landleven & leven met water

De afgelopen jaren hebben we ondervonden dat door de klimaatverandering meer weersextremen plaatsvinden. Extreme neerslag en langdurige droogte wisselen elkaar af, waardoor enerzijds in stedelijk gebied wateroverlast optreedt maar anderzijds de natuur ernstige schade ondervindt. De schade in de landbouw door droogte en verzilting loopt steeds verder op. Drinkwaterbedrijven luiden de noodklok over drinkwatervoorraden. In steden leidt hittestress steeds vaker tot enorme problemen. Ons klimaat verandert radicaal en dat vergt radicale oplossingen en maatregelen. We moeten ons voorbereiden op wonen en werken in gebieden die enkele dagen per jaar blank kunnen komen staan.

Klimaatadaptatie begint met klimaatacceptatie: we moeten weer leren om te leven met het water. Dit vraagt voor het watersysteembeheer om een nieuwe balans in het vasthouden, bergen en afvoeren van water.

5.1. Water

Noord-Holland is een waterrijke provincie. Hoewel we enerzijds kunnen genieten van het water kan dit anderzijds ook een bedreiging vormen. Daarom wil de ChristenUnie zich sterk maken voor een goede waterkwaliteit en een veilige leefomgeving. Dit betekent dat we in beleid rekening houden met het opvangen en afvoeren van regenwater. Daarnaast werken we actief samen met andere partners en beleidslagen, zoals de Waterschappen, om waterveiligheid en waterkwaliteit te garanderen.

Waterkwaliteit

Het creëren van schone en ecologisch gezonde watersystemen vereist veel aandacht van de provincie en waterschappen, door onder andere beperking van uitstoot van milieuverontreinigende stoffen, aanleg van natuurvriendelijke oevers en herinrichting van watersystemen.

De waterkwaliteit voldoet op veel plaatsen nog niet aan de eisen, hoewel het inzamelen en zuiveren van afvalwater al fors is verbeterd. Ook komt de waterkwaliteit in veel (recreatie)plassen in het geding door blauwalg en botulisme. De provincie moet de komende jaren verder werken aan de implementatie van de Europese Kaderrichtlijn Water (KRW) om in 2027 te voldoen aan de gestelde doelen. Wij pleiten daarom voor beleid en voldoende toezicht dat verontreiniging van oppervlaktewater en grondwater door bijvoorbeeld mest en medicijnresten voorkomt.

Drinkwater

De toenemende droogte en stijgende vraag naar drinkwater zetten de drinkwaterwinning onder druk. Het is voor de drinkwaterbedrijven een uitdaging om te blijven voldoen aan zowel de kwantiteit als kwaliteit van het drinkwater. Naast het zoeken naar nieuwe winningslocaties, is het van belang om zoveel mogelijk drinkwater te besparen door inwoners te stimuleren water te besparen én door gebruik te maken van technische oplossingen. Er zijn voldoende regen- en grijswatersystemen (recycle) op de markt die voldoen aan wet- en regelgeving en die inpasbaar zijn in de meeste woningen. De provincie kan de implementatie van de regenwater- en waterrecycle-systemen onder andere stimuleren door afspraken hierover op te laten nemen in de regionale woonakkoorden en actief hierover te communiceren. In samenwerking met gemeenten kan er een subsidieregeling worden geopend, om te voorzien in een tegemoetkoming van de installatie- en aanschafkosten. Het meest efficiënt is om nieuwbouwwoningen direct te voorzien van een regen- of grijswatersysteem. Op deze manier kan er veel drinkwater worden bespaard.

Daarnaast worden bewoners en bedrijven geïnformeerd over waterbesparende maatregelen.

Waterwegen

In Noord-Holland ligt ruim 250 kilometer aan vaarwegen. De provincie onderhoudt deze vaarwegen, bruggen en sluizen zodat transport over water een goede doorgang kan vinden. De oevers van deze vaarwegen kunnen worden ontwikkeld tot natuurvriendelijke oevers voor planten en dieren.

De ChristenUnie zet zich in voor:

- De provincie maakt een **'waterbalans'**, als fundering onder het beleid. Hoeveel water valt er? Hoeveel wordt er verbruikt en hoeveel stroomt er weg? De provincie onderzoekt de oplossingen voor deze vraagstukken.
- De provincie maakt met de Waterschappen een gezamenlijk actieplan voor de volledige implementatie van de **Europese Kaderrichtlijn Water (KRW)**. Het water dient uiterlijk in 2027 aan de kwaliteitseisen van de KRW te voldoen.
- We spannen ons in om de kwaliteit en veiligheid van het **open zwemwater** te verbeteren. Samen met de Reddingsbrigade worden knelpunten in kaart gebracht, opgelost en worden burgers voorgelicht over hoe je veilig kunt zwemmen in open water (zee en binnenwater).
- De **Reddingsbrigade** krijgt structurele financiële ondersteuning vanuit de provincie.
- De provincie pakt het **watervertilingsprobleem** aan door waterbeheermaatregelen, gewassenteelt die de watervertiliging tegengaat én door onderzoek naar gewassen die gedijen in zilte omgevingen. Indien verzilting een positieve bijdrage levert aan natuurkwaliteit, worden mogelijke negatieve gevolgen voor agrariërs gecompenseerd.
- De provincie maakt met de waterschappen een plan voor de aanpak van **watervervuiling door recreatieschepen**. Alle schepen hebben een vuilwatertank, maar deze tank wordt zelden gebruikt. Er komt meer voorlichting over het gebruik van deze tanks en een betere handhaving.
- De provincie en de waterschappen werken hard aan innovaties voor het hergebruik van **meststoffen uit rioolslib**. In nauwe samenwerking met gemeenten en waterschappen werken we aan proefprojecten waarin zwart en grijs water gescheiden wordt.
- De provincie maakt werk van **waterbesparing**, in nauwe samenwerking met de drinkwaterbedrijven en de waterschappen, bijvoorbeeld door afspraken over het stimuleren van gescheiden watersystemen te vereisen in regionale woonakkoorden.
- **Grootverbruikers van (drink)water** worden voortdurend gestimuleerd waterbesparende maatregelen te nemen. Er wordt gehandhaafd op het in de vergunningen opgenomen verbruik.
- Industrieel gebruik van **drinkwater als koelwater** moet worden tegengegaan.
- **Datacenters** worden in principe niet gekoeld met drinkwater, maar met ontzilt zeewater of zelf opgevangen regenwater in een gesloten systeem.
- Alle **oevers van vaarwegen en watergangen** moeten natuurvriendelijk worden ingericht. Waar mogelijk wordt de vaarsnelheid verlaagd om dieren en planten de kans te geven om de oevers te bevolken.

5.2. Waterpeil en bodemdaling

Waterpeil

Noord-Holland ligt grotendeels onder de zeespiegel. Zonder dijken en gemalen zouden grote gebieden onder water staan. Het water moet op veilige afstand worden gehouden en dat is niet eenvoudig door de stijging van de zeespiegel, de bodemdaling en door de periodes van droogte die leidt tot uitdroging van de dijken.

Waterschappen zorgen voor de kwaliteit en kwantiteit van het oppervlaktewater in hun regio. Ze beheren het waterpeil, zodat de grond niet te nat of te droog wordt. De waterschappen versterken de dijken en duinen langs de Noordzeekust, de waterkeringen rond het IJssel- en Markermeer en de Waddenzee en regionale waterkeringen. Ze zuiveren het rioolwater en onderhouden en beschermen de regionale dijken en primaire waterkeringen. In samenspraak met onder andere de provincie wordt een

waterprogramma of waterplan opgesteld. De provincie zorgt voor duidelijke regels en normen, om in tijden van droogte de waterschappen te laten zorgen voor voldoende aanvoer van zoet water. Hierin moet steeds een afweging worden gemaakt tussen verschillende belangen: van landbouw, natuur, bebouwing en industrie.

Het waterbeheer vraagt ruimtelijke keuzes om invulling te kunnen geven aan het principe van vasthouden, bergen, afvoeren: deze keuzes zullen waterschappen en provincie maken op basis van te doorlopen gebiedsprocessen. In enkele gevallen hebben de waterschappen instrumenten van de provincie nodig, zoals ter voorkoming van bodemdaling. Daar waar het bodemdalingsrisico het vereist, geldt het principe 'functie volgt peil'; waar er geen schade optreedt kan 'peil volgt functie' worden gehanteerd.

De bodemdaling in de veenweidegebieden is een steeds urgenter probleem. Er dreigt een enorme schade aan gebouwen en aan infrastructuur door het regelmatig kunstmatig verlagen van het waterpeil. De oxidatie van het veen, die het gevolg is van het verlagen van de waterstand, levert een enorme negatieve bijdrage aan de klimaatverandering, want grote hoeveelheden CO₂ uit de bodem komen in de atmosfeer.

De ChristenUnie is van mening dat we fundamenteel anders moeten gaan werken om de bodemdaling flink te vertragen, zo mogelijk zelfs te stoppen. In deze gebieden geldt: functie volgt peil! We moeten in sommige polders onderwaterdrainage aanleggen, waarbij effecten van gebruik van kunststof geminimaliseerd moeten worden. Op andere plekken moeten we aan de slag met extensiever beheer en andere teelten die een hogere waterstand kunnen verdragen (zoals olifantengras). Voorkomen moet worden dat die andere teelten leiden tot een groter negatief klimaateffect (zoals bijvoorbeeld de methaanuitstoot bij teelt van lisdodde).

De ChristenUnie zet zich in voor:

- De provincie zoekt naar concrete en gebiedsgerichte oplossingen om in lage gebieden veilig te kunnen wonen en werken. Hierbij wordt gedacht aan bouwen op terpen, wegen op dijken en het opdelen van gebieden. De provincie zorgt voor **pilots in laaggelegen gebieden** waar we ons moeten voorbereiden op periodes met wateroverlast.
- De provincie zoekt samen met betrokken bewoners, gemeenten en waterschappen naar concrete oplossingen om te komen tot **waterberging** in gebieden waar dat nodig is, en maakt daarbij ook gebruik van natuurlijke klimaatbuffers.
- De provincie zorgt voor een **stresstest** waar het gaat om waterveiligheid. Hierin wordt onder meer gekeken naar evacuatieplannen en naar de bereikbaarheid van ziekenhuizen en andere essentiële gebouwen onder extreme (weers)omstandigheden.
- De staat en veiligheid van **duinen, dijken en zeewering** wordt nauwgezet in kaart gebracht, bijgehouden en openbaar gedeeld.
- Onderbemaling kent een grens en het **waterpeil in veel gebieden zal verhoogd** moeten worden om aan de klimaat- en veiligheidsdoelstellingen te kunnen voldoen.
- De provincie stimuleert de **aanleg van onderwaterdrainages**, mits er geen negatieve effecten zijn van het gebruik van kunststof.
- Er zijn verdienmodellen nodig **voor boeren in gebieden met hoog water**. De provincie dient daarom economische ketens te stimuleren waardoor 'natte teelt' voor landeigenaren een haalbare keuze wordt.
- De provincie maakt in overleg met alle belanghebbenden concretere plannen waarin wordt beschreven op welke manier de bodemdaling wordt geremd, de **Regionale Veenweidestrategie**
- Het ontwikkelen van **innovatieve methodes om de bodem weer te laten stijgen**, zoals teelt van veenmos.
- Het oplossen van knelpunten in de **waterveiligheid** die ontstaan door de bodemdaling.

5.3. Ruimtelijke ordening

Wij voelen een grote verantwoordelijkheid om onze ruimte zo in te richten dat we voor toekomstige generaties een goede leefomgeving achterlaten. De inrichting van de openbare ruimte moet aansluiten bij het eigen karakter van landschappen, dorpen en steden. De Omgevingsvisie biedt hiervoor kaders. Belangrijk is dat de inwoners en omwonenden worden betrokken bij de te maken keuzes. Door burgerparticipatie actief te organiseren zorgen we voor lokaal draagvlak en kunnen inwoners, bedrijven en belangenorganisaties zelf een bijdrage leveren aan de plannen.

De ChristenUnie zet zich in voor:

- De provincie neemt de regierol op zich **bij het opstellen van de Omgevingsvisie** waarin we plannen maken hoe we gebieden en regio's inrichten en welke plannen we voor welk gebied willen ontwikkelen en toestaan.
- Bij ruimtelijke plannen houden we rekening met de inpassing van de **opwekking van duurzame energie, klimaatadaptatie en waterbeheer**.
- De ChristenUnie zet zich in voor het beperken en terugdringen van het **overschot aan bedrijfs- en kantoorruimte** in regionale en gemeentelijke ruimtelijke plannen

Acties voor regio:

Kop van Noord-Holland

- Er moet meer inzet komen op het tegengaan van het instromen van zoutwater naar het IJsselmeer.
- Het IJsselmeer moet worden behouden voor waterberging

West-Friesland

- Markermeer vrij van fontijnkruid voor waterwegen

6. Lucht in balans

Als rentmeesters van de schepping staan we voor een grote opgave omdat de natuur zucht onder de druk die economische groei en welvaart met zich mee heeft gebracht. Veel productieprocessen leveren ons goederen en inkomsten op; de keerzijde is een enorme belasting en verontreiniging van milieu en lucht. Dit moet en kan anders. De lucht wordt overmatig belast of verontreinigd door zware metalen, NO_x, (fijn)stof en stikstof, met grote gevolgen voor mens, dier en natuur.

Nederland verkeert in een stikstofcrisis. Meerdere sectoren stoten te veel stikstof uit met een negatief effect op mens en natuur. We zijn genoodzaakt om de balans tussen de schepping en welvaart te herstellen. Geen gemakkelijke opgave en de manier waarop we dit moeten aanpakken verdeelt de samenleving. De afgelopen jaren zijn diverse maatregelen om de stikstofuitstoot terug te dringen ingevoerd, maar die zijn nog niet voldoende om de natuur te herstellen en perspectief te bieden aan inwoners en ondernemers. Wel zijn er meer middelen vrijgemaakt voor natuurherstel en transitiegelden voor landbouwers. Daarmee kunnen we werken aan verbetering van de biodiversiteit en de nodige ontwikkelingen binnen het landelijk gebied mogelijk maken.

In de discussies over stikstof wordt soms gesuggereerd dat de agrarische sector en zorg voor de natuur niet samen kunnen gaan. De ChristenUnie vindt dat een valse tegenstelling. De agrarische sector (zie volgend hoofdstuk) is juist bij uitstek in staat om zorg voor de natuur vorm te geven. Dat vraagt wel om een andere insteek om invulling te geven aan opgaven voor wonen, mobiliteit en een levensvatbare landbouw en economie.

6.1. Stikstofreductie: iedereen aan zet

Wij zijn ervan overtuigd dat het terugdringen van de uitstoot van stikstof de enige manier is om uit de stikstofcrisis te komen. Daar moeten alle sectoren naar rato en vermogen aan bijdragen door te werken aan duurzaam natuurherstel en grenzen te stellen aan de manier waarop we onze welvaart hebben ingezet. Als provinciale overheden willen we daarom werken aan duurzame en robuuste natuur.

De ChristenUnie vindt dat alle sectoren proportioneel moeten bijdragen; dat betekent dus ook dat de uitstoot van Schiphol evenredig moet afnemen en ook van grote industriële bedrijven zoals Tata Steel. De oorzaak van de ontstane crisis ligt niet bij één sector, maar is een maatschappelijk probleem; het gaat ons allemaal aan. Door iedereen proportioneel bij te laten dragen, zorgen we voor een eerlijke verdeling.

In een stikstofgevoelig gebied, zoals rondom een Natura2000-gebied, komen alle belangen van partijen (landbouw, industrie, natuur, bodemdaling, waterkwaliteit, wonen) bij elkaar. Binnen dat gebied moeten dan ook de juiste afwegingen worden gemaakt om het herstel in gang te zetten. Als we ruimte hebben om nieuwe projecten te ontwikkelen, laten we die ruimte niet bepalen door degene met de grootste portemonnee, maar bepaalt het maatschappelijk belang waar de ruimte voor ingezet kan worden.

Ondernemers hebben veel expertise over de wijze waarop zij stikstofreductie kunnen behalen. Overheden kunnen hen daarbij helpen. Het is aan de provincie om in een gebiedsproces met relevante stakeholders tot een gebiedsplan of gebiedsprogramma te komen.

De ChristenUnie zet zich in voor:

- **Alle sectoren, zoals industrie, mobiliteit en landbouw** moeten bijdragen aan de 41% reductie van de stikstofuitstoot in Noord-Holland.
- De **gebiedsgerichte aanpak** wordt voortgezet, waarbij integraal wordt gekeken naar de verschillende opgaven in het gebied en alle relevante stakeholders meedenken en serieus worden genomen. De provincie neemt hierin de regie.
- Om te voorkomen dat overleggen blijven voortduren, zorgt de provincie voor **een goede planning van de processen**, zodat toegewerkt wordt naar resultaat.

6.2. Emissievergunningen stikstof

Voor het uitstoten van stikstof door een bedrijf is een vergunning nodig. Veel vergunningen van landbouw- en industriële bedrijven zijn niet op orde. Als deze vergunningen allemaal gelegaliseerd worden gaat dat enorm veel 'stikstofruimte' kosten. De grote vraag is waar die stikstofruimte vandaan moet komen. Als er eenmaal stikstofruimte is weggeven, kan die niet meer worden ingetrokken. Voorkomen moet worden dat lukraak boeren worden opgekocht ten gunste van de industrie en andere bedrijvigheid die ook weer stikstof uitstoten. De gebiedsprocessen zijn daarom leidend.

Willen we de emissiedoelen in 2025 en 2030 halen dan is er haast geboden bij de uitvoering van de maatregelen. De ChristenUnie wil ten behoeve van de ontwikkelingen van natuur, wonen, opwekking van duurzame energie en verduurzaming van de landbouw vaart maken met het verminderen van de stikstofuitstoot.

Doordat elke nieuwe ontwikkeling niet mag leiden tot meer stikstof in de natuur, moet compensatie gezocht worden door bestaande activiteiten te stoppen of op andere wijze in te richten, zodat de stikstofuitstoot afneemt. Deze compensatie wordt primair in het gebiedsproces gezocht.

De ChristenUnie zet zich in voor:

- De provincie ontwikkelt een **stikstofbank** zodat regie gevoerd kan worden over de inzet van vrijgekomen stikstofruimte.
- De provincie geeft voorrang aan **legalisatie van de PAS-melders**. Deze ondernemers hebben in het verleden geen vergunning aan hoeven vragen, maar hun bedrijven zijn in 2019 opeens 'illegaal' geworden en zij staan sindsdien in de kou.
- De provincie voorkomt **marktwerking met vergunningen**. Vrije marktwerking met stikstofrechten is geen goed vertrekpunt voor de gebiedsprocessen. Voorkomen moet worden dat de ondernemer of particulier met het meeste geld bepaalt wat er gebeurt.
- De **vergunningen voor industriële activiteiten** worden aangescherpt tot de feitelijke uitstoot in de afgelopen jaren. Dit biedt een basis om de handhaafbare afspraken te maken over daadwerkelijke reductie.
- De provincie onderzoekt of in samenwerking met universiteiten **emissies op bedrijfsniveau kunnen worden gemeten**. Zo kunnen ondernemers beter sturen op reductie en wordt ook duidelijk in hoeverre de stikstofreducerende maatregelen werken, zoals bijvoorbeeld bij 'luchtwassers'.
- De provincie verschuift de focus **bij boeren naar blijvers in plaats van stoppers**. De provincie investeert niet alleen in het uitkopen van boeren die willen stoppen, maar juist ook in boeren die op een natuurvriendelijke manier hun bedrijf willen voortzetten. Daarom werkt ze (samen met het Rijk en Europa) aan nieuwe verdienmodellen voor boeren, zodat boeren een toekomstperspectief hebben.

6.3. Milieu en gezondheid

Onze natuurlijke omgeving speelt een belangrijke rol als het gaat om onze veiligheid en gezondheid. De omgevingsdiensten, die verantwoordelijk zijn voor Vergunning, Toezicht en Handhaving (VTH) zijn daarbij van groot belang.

De provincie moet altijd in nauw contact staan met de betrokken omgevingsdiensten en zorgen dat deze taken op een integere en controleerbare manier kunnen worden uitgevoerd. Dan gaat het om de luchtkwaliteit, geluidsbelasting en waterkwaliteit, maar ook om de risico's van drugsafvaldumpingen in de natuur voor de gezondheid en bodemkwaliteit.

Bijzondere aandacht gaat daarbij uit naar de IJmond, waar Tata Steel verantwoordelijk is voor de uitstoot van schadelijke stoffen, waarvan is aangetoond dat deze een negatief effect hebben op de volksgezondheid, zoals (fijn)stof, zware metalen en NOx.

De ChristenUnie zet zich in voor:

- Extra menskracht voor **omgevingsdiensten** op het gebied van handhaving en ICT. De ChristenUnie wil een substantiële investering in de omgevingsdiensten zodat voldoende expertise aanwezig is voor de uitvoering van de taken.
- Tata Steel stapt over naar het **produceren van groen staal** (gebruik van waterstof in plaats van kolen). De provincie werkt actief mee aan deze transitie, doet onafhankelijk onderzoek naar de gezondheidseffecten en betreft actief omwonenden. Ook worden de voortgang en de resultaten regelmatig openbaar gerapporteerd aan betrokkenen.
- De sterk **verouderde Kookgasfabriek 2**, onderdeel van Tata Steel, zo snel als mogelijk sluiten. Tata moet zich maximaal inspannen om de overlast te minimaliseren.
- Alle **emissie- en gezondheidsrapporten over Tata Steel** worden openbaar gepubliceerd.
- Inzetten op het handhaven van de grenzen aan de **uitstoot van Tata Steel** onder andere door middel van last-onder-dwangsommen en indien deze onvoldoende effect hebben door het intrekken van vergunningen. Daarnaast de bestaande vergunningen aanscherpen op basis van nieuwe inzichten uit onderzoeken van onder andere het RIVM.
- Gezamenlijke inzet voor het bestrijden van **drugsafvaldumpingen**.

Acties voor regio:

Zaanstreek Waterland

- **Stortplaats Nauerna** moet beter worden gecontroleerd op gevaarlijke en milieubelastende stoffen, en er komt transparantie over de milieureportages naar omwonenden.

Zuid-Kennemerland / IJmond

- **Tata Steel** stapt over naar de productie van groen staal; in uiterlijk 2030 is één hoogoven vervangen door een DRI installatie, in 2035 de tweede.

7. Landbouw & visserij met toekomst

De afgelopen decennia is de landbouwsector door de samenleving gestuurd richting schaalvergroting met steeds hogere efficiëntie en lagere kosten. Dit heeft ertoe geleid dat de landbouw op veel plekken niet meer in balans is met de draagkracht van de omgeving. De ChristenUnie ziet het als opdracht om de randvoorwaarden te creëren zodat de landbouwsector kan transformeren naar een toekomstbestendige landbouw. Met andere woorden: landbouw die bijdraagt aan duurzame voedselvoorziening. Een landbouw die zorgdraagt voor het in stand houden en/of verbeteren van de biodiversiteit, het klimaat en landschap.

Tegelijkertijd zetten we ons ook in voor een landbouw die economisch rendabel is. Een hoge biodiversiteit hoort bij de schepping en is van levensbelang. Biodiversiteit zorgt voor de bestuiving van allerlei gewassen, voor een rijk bodemleven en een hoge bodemvruchtbaarheid. Toekomstbestendige landbouw gaat daarom uit van ecologische, economische en sociale waarden.

Om toekomstbestendig te zijn moet de landbouwsector klimaatneutraal en circulair (kringlooplandbouw) worden. En daarvoor gericht op het optimaal inzetten en hergebruiken van grondstoffen en producten en het zoveel mogelijk voorkomen van reststoffen, afval en schade aan het milieu (bijvoorbeeld door ammoniak, nitraat, fosfaat, fijnstof, pesticiden). De ChristenUnie wil de landbouw ondersteunen om zo, samen met boeren, te zorgen dat we ook in de toekomst gezond voedsel hebben uit Nederland.

De ChristenUnie zet zich in voor:

- De provincie maakt zich sterk voor een **eerlijk verdienmodel** voor de boer, zodat maatschappelijke baten ook daadwerkelijk vertaald worden in verdiensten voor de boer. Het is belangrijk dat de boer een toekomstperspectief heeft en voor de lange termijn vooruit kan. Dat zorgt er voor zekerheid en mentale gezondheid van de boerenondernemers.
- Door **steun te geven aan jonge en nieuwe boeren** blijft de landbouw toekomstgericht. De provincie houdt daarom in de gaten dat we genoeg boeren overhouden. Bedrijfsoverdrachten zijn cruciale momenten voor de continuering van gezinsbedrijven. De provincie kan hierin een ondersteunende rol spelen.
- De boer zorgt niet alleen voor voedsel, maar ook voor het **behoud van het landschap** en het beheer van het veenweidegebied. Vergoedingen voor dit soort maatschappelijke diensten moeten duurzaam onderdeel worden van het bedrijfsmodel. Hierdoor bevorderen we de **(wilde) flora en fauna** op en rond het boerenland.
- Negatieve effecten van de **landbouw op natuurwaarden in de omgeving en dierenwelzijn** moeten worden verminderd. Onder meer door ruim baan te geven aan biologische landbouw, het tegengaan van monocultuur door Engels raaigras op de akkers en door in te zetten op niet-chemische gewasbeschermingsmiddelen.

7.1. Landbouw

De transitie naar een circulaire, klimaat-neutrale, natuur-inclusieve en toekomstbestendige landbouw (al dan niet biologisch en/of aangevuld met maatschappelijke diensten) die ook economisch rendabel is, is een proces van de lange adem. Er bestaat geen blauwdruk voor de weg daar naartoe. Nu al zijn er veel initiatieven en innovaties, die stappen in de goede richting vormen. De provincie kan die initiatieven stimuleren en de partners faciliteren die daaraan werken. Met het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) – waarin beleidsterreinen, zoals KRW, natuur, etc. – bij elkaar komen krijgt de

provincie een grote rol toebedeeld. De ChristenUnie wil dat de provincie haar rol pakt in het gebiedsgerichte beleid.

De ChristenUnie zet zich in voor:

- Stimuleren van **agrarische collectieven** die de toekomstbestendige landbouw praktisch invullen.
- Stimuleren dat andere **verduurzamingsdoelen** worden bereikt, zoals dierenwelzijn, natuur-inclusieve landbouw, reductie van emissies, bronmaatregelen e.a.
- Blijvende aandacht vragen voor **innovatie** in de landbouw, vooral als het gaat om het sluiten van kringlopen, het tegengaan van bodemdaling en omgaan met verzilting.
- We moeten alle innovaties gebruiken om te komen tot een **toekomstbestendige landbouw**. De provincie stimuleert daarom experimenten, zoals precisielandbouw, akkerranden boordevol akkerkruiden, strokenteelt en nieuwe technologie met robots.
- Er moet **genoeg ruimte** blijven voor boeren. De provincie houdt daar rekening mee in haar ruimtelijke ontwikkelingsplannen.
- **Schaalvergroting van het boerenbedrijf** is alleen toegestaan wanneer deze een bijdrage levert aan het vergroten van de duurzaamheid en het dierenwelzijn.
- Toekomstgericht **landbouwonderwijs** bevorderen: onderwijs dat niet achterloopt op de innovatieve en duurzame ontwikkelingen. We gaan daarom met de onderwijsorganisaties de *best practices* delen.
- Het belonen van **Groene en Blauwe diensten met landschapselementen** en zorgen dat dit in de bedrijfsvoering wordt geïntegreerd. We moeten waarde toekennen aan landschapsstructuren, met een soort puntensysteem.
- Het ontwikkelen van een plan om **leegstaande en leegkomende boerderijen** te herbestemmen, om zo de leefbaarheid en kwaliteit van de leefomgeving te waarborgen.

7.2. Stad-landrelaties

De ChristenUnie wil zich inzetten voor een goede samenwerking tussen de landbouwsector en de ondernemers en inwoners van het stedelijk gebied. Wij vinden het belangrijk dat onze inwoners in stedelijke gebieden zich ervan bewust zijn waar hun voedsel vandaan komt, wat er in de landbouwsector speelt en waarom er bepaalde keuzes worden gemaakt.

De ChristenUnie vindt dat de landbouwsector de relatie stad-land flink kan versterken. Het stedelijk gebied in de omgeving is steeds belangrijker als afzetgebied. Steeds meer mensen die wonen in stedelijk gebied, hebben een eerlijke prijs over voor producten uit de buurt met een aansprekend verhaal en stellen hogere eisen aan dierenwelzijn en landschappelijk schoon. Het draagvlak bij burgers kan toenemen als er meer zicht is op de landbouw en de dilemma's die er spelen. De nadruk komt meer te liggen op korte ketens en op samenwerking tussen producenten bij het vermarkten van producten.

In vrijwel alle regio's liggen er kansen voor de landbouw in het zoeken van een sterke verbinding met de stad, niet alleen voor de afzet van hoogwaardige voedselproducten, maar ook voor verdere verbreding. De groei van het aantal inwoners betekent een groeiende stroom mensen die er in hun vrije tijd op uit trekken. Deze vrijetijdseconomie vraagt een aantrekkelijk agrarisch landschap, met vooral grondgebonden landbouwbedrijven die passen bij de schaal van het cultuurhistorisch waardevolle landschap.

De inwoners van steden hebben ook belang bij schoon drinkwater en klimaatbestendig waterbeheer, dus ze zullen van alle sectoren steeds meer maatregelen gaan vragen om klimaatopwarming tegen te gaan.

De ChristenUnie zet zich in voor:

- **Betere verbinding** tussen boeren en burgers, onder meer door het ontwikkelen van kortere ketens en het zorgen voor lokale economische verbinding tussen boer en consument.
- Het stimuleren van de **oprichting van nieuwe coöperaties** waarin boeren en tuinders zich kunnen verenigen om samen sterk te staan tegenover de machtige inkooporganisaties en supermarkten.
- Het oprichten van **regionale voedselmarkten** met gebiedscoöperaties die het voedsel rechtstreeks van boeren naar burgers loodsen.
- Het stimuleren van **streekfondsen**: agrarisch natuurbeheer is niet alleen van boeren, maar vraagt ook betrokkenheid van burgers en bedrijven.

7.3. Glastuinbouw

De glastuinbouw is een belangrijke economische drager in enkele regio's en tegelijk een sector waar heel veel energie gebruikt wordt. De glastuinbouw wordt gewezen op haar verantwoordelijkheid om de impact op de omgeving te verminderen zoals fossielvrije productie en door het verminderen van de lichthinder. De provincie gaat met de sector het gesprek aan over de houdbaarheid van de verschillende vormen van glastuinbouw. Samen met de sector wordt gezocht naar innovatieve oplossingen en mogelijkheden. De provincie zal toekomstbestendige onderdelen van deze sector ondersteunen en innovatieve ontwikkelingen stimuleren die de duurzaamheid vergroten.

In het kader van Greenport-ontwikkelingen wordt actieve Europese steun gezocht voor innovatie, transport en arbeid. Sterke concentraties van toekomstbestendige glastuinbouw in Greenport Aalsmeer en Greenport Agriport gebieden maken dat een omvangrijk cluster van tuinbedrijven, toeleveranciers en afnemers, logistieke bedrijven, kennis- en onderzoeksinstellingen en advies- en dienstbureaus elkaar versterken, zodat hoogwaardige en duurzame tuinbouwcomplexen ontstaan.

In dit kader zijn er ook scenario's bespreekbaar waarin (delen van) glastuinbouw, met name van de bloemteelt, wordt uitgeplaatst naar gebieden die hier wat betreft warmte, zonuren en ruimtebeslag, beter voor ingericht kunnen worden.

De ChristenUnie zet zich in voor:

- De komende periode wordt met de sector een visie ontwikkeld op een **toekomstbestendige glastuinbouw**.
- De prioriteit in de glastuinbouw ligt op de **productie van voedsel**.
- **Clustering en schaalvergroting** dienen een bijdrage te leveren aan de verdere verduurzaming van de glastuinbouw.
- Inzetten op het versterken van **de innovatieve kracht van de glastuinbouw** op de terreinen van teelt, transport, onderzoek, kennis en arbeid.
- **Geothermie en restwarme** uit de industrie kunnen een goed alternatief zijn voor de warmtebehoefte in de glastuinbouw. De provincie stimuleert het onderzoek en de toepassing daarvan.
- **Nieuwe kassencomplexen** moeten klimaatneutraal zijn en niet meer afhankelijk zijn van fossiele energie.

7.4. Visserij

De visserij in Noord-Holland kent een lange economische en culturele traditie die voor veel regio's en gemeenschappen van levensbelang is, zoals de vloten van IJmuiden, Volendam, Den Oever en Den Helder. Vissers staan dicht bij de natuur, zijn onderdeel van het ecosysteem op zee en hebben passie voor hun werk. De visserij in Noord-Holland is tanende. De visserijsector staat voor grote uitdagingen door Europese regels, het sluiten van visgronden voor natuurgebieden of de bouw van windmolenparken. Om deze uitdagingen het hoofd te bieden zet de Nederlandse overheid zich in voor een duurzaam langetermijnperspectief voor vissers. Daarbij is een goede balans nodig tussen natuur en visserij. De visserij is van groot belang voor het leveren van gezond voedsel en is zeer innovatief, juist ook op het gebied van duurzaam vissen. Dit wil de ChristenUnie blijven stimuleren. Visserijbedrijven moeten genoeg kunnen verdienen om te blijven investeren in een duurzame bedrijfsvoering en in ecologische doelen.

De ChristenUnie zet zich in voor:

- We streven naar een duurzaam Gemeenschappelijk Visserijbeleid, met aandacht voor innovatie, verduurzaming, gezonde visstanden en een eerlijke boterham.
- Ondersteuning van de transitie van de hele visserijsector bijvoorbeeld door onderwijs of verwante sectoren. Zoals visverwerkende industrie bij de Visafslag IJmuiden als de scheepsbouw en onderhoud.
- CO₂-neutrale vloot. De doelstellingen van de vloot om CO₂-neutraal te produceren en circulair te ondernemen is een voorbeeld voor de visserij in heel Europa.
- We zetten ons in voor de promotie van Noordzeevis van onze Noord-Hollandse vloten, zoals uit IJmuiden en Den Oever.

Acties voor regio:

Amsterdam

- Polder Lutkemeer blijft behouden voor biologische landbouw. Geen bedrijventerrein op vruchtbare grond.

Ruimte voor ontwikkeling

8. Landschap, erfgoed & cultuur

De Waddenzee, de grachtengordel in Amsterdam, de droogmakerij in de Beemster en de stolpboerderijen in het Noord-Hollandse landschap. Het zijn allemaal onderdelen van onze provincie die we beschouwen als ons erfgoed. De ChristenUnie is van mening dat de provincie een hoeder is van ons erfgoed en onze cultuur. De provincie kan deze rol vervullen door als subsidieverstrekker en opdrachtgever bijzondere gebouwen, voorwerpen en tradities te beschermen. Want erfgoed vertelt niet alleen de Nederlandse geschiedenis maar toont ook ons regionale en lokale verleden.

De ChristenUnie zal zich inzetten voor het behoud van het karakteristieke Noord-Hollandse landschap. De kwaliteit van het landschap staat flink onder druk, met veel discussies over de plaatsing van windmolens en de aanleg van zonneweides. Het belang van de cultuurhistorie en historische verkavelingspatronen moeten een belangrijke rol spelen in de beoordeling van ruimtelijke ontwikkelingen.

In het Noord-Hollandse landschap zijn onder andere kerken beeldbepalend voor dorpen en steden. Daarnaast bieden deze gebouwen een plek voor rust en bezinning. Steeds vaker dreigen deze kerken niet meer te worden gebruikt. De ChristenUnie wil daarom actief nadenken over een goede en alternatieve bestemming voor kerken door een 'kerkenvisie' te maken. Denk hierbij aan een cultureel centrum, wooneenheden voor kwetsbare doelgroepen of een buurthuis.

De ChristenUnie zet zich in voor:

- **Behoud en bescherming van erfgoed** door het herbestemmen van leegstaande monumenten en via een erfgoedmonitor vorm te geven.
- Subsidie voor **restauratie en verduurzaming van rijksmonumenten**. In het bijzonder ondersteunt de provincie de stolp als belangrijk element in het Noord-Hollandse landschap.
- **Stolpen** vormen belangrijke elementen in het Noord-Hollandse landschap. De provincie ondersteunt het behoud van de stolp door sloop te voorkomen en eigenaren te helpen bij restauratie en/of herbestemming.
- Door **ingewikkelde regelgeving** is het voor boeren en voor andere ondernemers erg lastig om alle mogelijkheden bij bescherming van erfgoed goed te overzien. Daarom ondersteunt de provincie boeren en andere ondernemers bij het inwinnen van advies bij onafhankelijke en deskundige adviseurs (landbouwcoaches, erfcoaches en aanjagers bij de herbestemming van land en gebouwen).
- De provincie **stimuleert herbestemming** van leegstaande erfgoedobjecten. Het behoud van erfgoed is gebaat bij een passende bestemming.
- De provincie stelt elke vier jaar een **erfgoedmonitor** op. In deze monitor wordt ook gekeken naar eventuele herbestemming van monumenten.
- De provincie communiceert actief **welke subsidiemogelijkheden er** zijn (opengesteld) op het gebied van erfgoed, kunst en cultuur.
- De provincie hanteert een **brede definitie van erfgoed**: onder erfgoed verstaan we in ieder geval gebouwen, voorwerpen, tradities en ruimtelijke structuren.

8.1. Landschap

Noord-Holland heeft karakteristieke landschappen, die grotendeels de identiteit van de regio bepalen. Denk bijvoorbeeld aan het Gooi met zijn heidevelden en oude engen, de duinen aan de kust, het eiland Texel of de droogmakerijen en oude polders, naast dorpen en steden met een eigen karakter en soms eeuwenoude historie – zoals Marken, Enkhuizen, Alkmaar en Laren. Een gevarieerd landschap zorgt voor een hogere waardering van onze woonomgeving en ons werkmilieu. Als bedrijven een nieuwe vestigingsplek kiezen, speelt de kwaliteit van de woonomgeving een grote rol omdat werknemers die belangrijk vinden.

De kwaliteit van het landschap staat flink onder druk, met veel discussies over de plaatsing van windmolens en de aanleg van zonneweides. We hebben een integrale aanpak nodig, waarin de kwaliteit van het landschap zwaar weegt. Het belang van de cultuurhistorie en historische verkavelingspatronen moeten een belangrijke rol spelen in de beoordeling van ruimtelijke ontwikkelingen. Soms leveren nieuwe ontwikkelingen en nieuwe ingrepen in het landschap juist geld op waarmee de meest waardevolle landschapselementen behouden kunnen worden.

Bij cultuureducatie moet landschapseducatie een grotere rol spelen. De provincie borgt het behoud van de karakteristieke kenmerken van landschappen in de Omgevingsvisie en de Omgevingsverordening. Bij ingrepen in het landschap moeten initiatiefnemers aangeven hoe ze omgaan met het kwaliteitsbeleid.

De ChristenUnie zet zich in voor:

- Het '**Bijzonder Provinciaal Landschap**' is een waardevol instrument gebleken om het open Noord-Hollandse landschap te beschermen. We houden vast aan dit instrument en evalueren de komende statenperiode de Leidraad Landschap & Cultuurhistorie (2018).
- We houden de **historische infrastructuur, verdedigingslijnen en relevante verkavelingspatronen** in stand bij nieuwe landschappelijke ontwikkelingen.
- Bij de **inpassing van windmolens en de aanleg van zonneweides** kijkt de provincie niet alleen naar economische argumenten en de netcapaciteit, maar ook naar de kwaliteit van het landschap.

8.2. Kunst en cultuur

In het bijzonder wil de ChristenUnie aandacht vragen voor toegankelijke kunst en cultuur. Iedereen, jong en oud, moet kunnen genieten van kunst en cultuur en dit zelf beoefenen. Daarom moet er meer aandacht komen voor cultuureducatie voor jongeren. Het beschikbaar stellen van meer financiële middelen maakt het mogelijk jongeren hun creatieve talenten te laten ontdekken.

Bibliotheken, concertzalen, musea, muziekscholen, toneelhuizen en broedplaatsen; het zijn plekken waar mensen graag zijn. Zo is de bibliotheek al lang niet meer alleen maar de plek om boeken te lenen. Steeds vaker is er veel meer te doen. Mensen kunnen er cursussen volgen, het is een ontmoetingsplek en de bibliotheken zijn een belangrijke voorziening om een gemeente leefbaar te houden. In eerste instantie zijn gemeenten en de bibliotheken zelf verantwoordelijk voor hun functie voor de samenleving. Dit geldt voor steden, maar zeker ook voor dorpen en kleine kernen. De provinciale rol is vooral het ondersteunen van initiatieven om de leefbaarheid in dorpen en kernen te ondersteunen.

De ChristenUnie zet zich in voor:

- De provincie ondersteunt plannen van de gemeente om in het kader van de leefbaarheid **(openbare) bibliotheekvoorzieningen** of andere vergelijkbare ontmoetingsplekken in dorpen en kernen bereikbaar en betaalbaar te houden. Indien nodig stelt de provincie hier geld voor beschikbaar.

- De provincie neemt het voortouw in het aangaan van het gesprek met de muziekonderwijssector om te komen tot een visie op wat er nodig is voor het behoud van een **gezonde muziekonderwijssector** in de provincie, met oog voor het maatschappelijk belang van muziek(onderwijs).
- Provinciale **subsidies aan cultuurinstellingen** worden jaarlijks geïndexeerd, ten minste met de inflatiecorrectie. Daarnaast biedt de provincie gemeenten ondersteuning bij het vormgeven van cultuureducatie en cultuurparticipatie.
- De provincie levert een extra inspanning bij het in stand houden van **lokale, kleinschalige musea** die zich inzetten voor behoud van en educatie over kunst, cultuur of erfgoed in onze provincie.
- De provincie ondersteunt het **provinciale archeologisch museum Huis van Hilde**, en zorgt dat het de museumstatus niet verliest.
- **Talentontwikkeling** vormt de basis voor het provinciale culturele klimaat. Creatieve broedplekken zoals culturele podia, kunstvakonderwijs zijn daar belangrijk voor en worden daarom ondersteund door de provincie.
- De provincie biedt **gemeenten ondersteuning bij cultuureducatie en cultuurparticipatie** en bij de uitvoering van haar erfgoedtaken. Subsidie is daarbij een van de mogelijkheden.

9. Gezondheid & welzijn

De ChristenUnie staat voor een samenleving waarin we zorgen voor elkaar en iedereen mee kan doen. Daarbij wil de ChristenUnie ook inzetten op het bevorderen van gezondheid. Dan gaat het om fysieke gezondheid, maar ook om het mentale welbevinden en zingeving. We willen dat iedereen in vrijheid en gezondheid tot bloei kan komen, kan meedoen en zich kan ontwikkelen.

9.1. Iedereen telt en doet mee

Ieder mens is uniek en waardevol. Ieder mens telt daarom mee en moet ook mee kunnen doen. De ChristenUnie wil dat de provincie zich blijft inzetten voor een inclusieve samenleving waarin iedereen zich gezien en gewaardeerd voelt en gelijke kansen heeft. Kinderen moeten gezond op kunnen groeien en zich kunnen ontwikkelen, er moet goede en nabije zorg zijn voor iedereen, voorzieningen moeten toegankelijk zijn voor mensen met een beperking en ook ouderen moeten mee kunnen blijven doen. Dit vloeit onder andere voort uit de ratificering door Nederland van het VN-verdrag inzake de rechten van personen met een handicap.

De ChristenUnie zet zich in voor:

- De provincie stelt elke vier jaar **een sociale agenda** op met daarin aandacht voor participatie van jong en oud, diversiteit, participatie van mensen met een beperking, vrijwilligers en (jonge) mantelzorgers, asielzoekers en migranten, gelijke kansen en de bestrijding van armoede.
- De **provincie is een toegankelijke organisatie** op fysiek en digitaal gebied. Provinciale gebouwen en website zijn helemaal toegankelijk, het personeelsbeleid is gericht op toegankelijkheid en diversiteit. Om extra aandacht hiervoor te vragen organiseert de provincie jaarlijks de Week van de Toegankelijkheid.
- De provincie zorgt dat het openbaar vervoer en de openbare ruimte voldoen aan de **toegankelijkheidseisen** die voortvloeien uit het VN-verdrag (zie ook hoofdstuk 3 'Mobiliteit verbindt').
- **Vrijwilligersorganisaties** worden ondersteund, gericht op deskundigheidsbevordering van vrijwilligers. Projecten voor vrijwilligers kunnen aanspraak maken op een provinciale bijdrage.
- Bevorderen van **toegankelijke zorg** en een dekkend zorglandschap. Iedereen heeft recht op goede zorg en deze moet in alle regio's beschikbaar zijn.

9.2. Sport voor iedereen

Sport is een mooie manier om de volksgezondheid te bevorderen. Sport is ook een praktische manier om te leren respectvol met elkaar om te gaan. Het verenigingsleven van veel sportclubs zorgt voor binding en gemeenschapsgevoel en is enorm waardevol. De ChristenUnie ziet voor de provincie een stimulerende en ondersteunende rol op het terrein van de (breedte)sport en gehandicaptensport. Bijvoorbeeld als er op dit gebied samen gewerkt moet worden tussen gemeenten, waaronder het afstemmen van accommodaties (wat komt waar) en het stellen van prioriteiten bij het geven van subsidies voor sportactiviteiten. De ChristenUnie wil geen overheidsgeld inzetten voor het deelnemen (financieel of anderszins) aan grootschalige (internationale) sportevenementen die qua uitstraling het niveau van de provincie overstijgen.

De ChristenUnie zet zich in voor:

- De **regionale sportinfrastructuur** versterken en inzetten op een leefomgeving die uitnodigt tot sporten om daarmee het bewegen te stimuleren.

- Ondersteuning van het **jeugdfonds sport & cultuur** zorgt dat kinderen en jongeren gelijke kansen krijgen.
- **Discriminatie, racistische uitingen** bij het beoefenen van de sport en bij wedstrijden is verwerpelijk. We stimuleren programma's waarbij respectvolle omgang met elkaar de kern vormt en helpen verenigingen om deze zaken aan de orde te stellen en aan te pakken.
- Het stimuleren van mogelijkheden voor **gehandicaptensport**
- **Reclames** voor gokken en het gebruik van alcohol worden geweerd uit de sportaccommodaties.
- Op en rond de sportvelden en in sportaccommodaties is **roken niet toegestaan**.
- Voldoende en veilige **zwemlocaties** (binnen en buiten). De provincie zorgt ervoor dat voor alle locaties de risico's in kaart zijn gebracht en adequate beheersmaatregelen zijn genomen.

9.3. Recreatie en toerisme

In een gezonde leefomgeving is voldoende mogelijkheid voor recreatie en toerisme. Goede voorzieningen op het gebied van fietsen, wandelen en andere vormen van vrije tijdsbeoefening zoals het toeristisch gebruik van parken, stranden en natuur, nodigen uit tot gezond gedrag en ontspanning. Toegankelijke natuur, een fijnmazig netwerk van fiets- en wandelpaden en vaarroutes is belangrijk.

Het reguleren van de recreatieve druk is één van de uitdagingen waar de provincie voor staat. Door natuurwaarden te versterken op locaties waar stikstofuitstoot verlaagd moet worden en/of bodemdaling moet stoppen kunnen extra gebieden worden gecreëerd waarin niet-belastende recreatie mogelijk is (bijvoorbeeld wandelen, fietsen, kanoën of varen met fluisterboten).

De ChristenUnie zet zich in voor:

- **Provinciale recreatieve routes en toeristische trekpleisters** goed (digitaal) ontsluiten zodat toeristen zich beter over onze provincie en ons land kunnen verspreiden.
- **Noord-Holland is de strandprovincie** bij uitstek! We willen inzet op het spreiden van strandrecreatie en het aanmoedigen van duurzaam vervoer van en naar de stranden. De organisaties die de stranden schoonmaken van afval (afkomstig van vaart en recreatie) verdienen alle steun van de provincie.
- Een goede **ontsluiting van het landelijk gebied** door het bevorderen en aanleggen van een netwerk van kerk- en klompenpaden, wandelroutes, fietspaden en kanoroutes et cetera, en het zorgen voor goede bewegwijzering van en informatievoorziening over deze routes.
- Het aanleggen van voldoende **openbare toiletvoorzieningen** in natuur- en recreatiegebieden, zodat ook buik- en blaaspatiënten en mensen met mobiliteitsproblemen van deze gebieden kunnen genieten. Bovendien bevordert dit de hygiëne in deze gebieden. Samen met belangenorganisaties maken we een plan voor deze toiletvoorzieningen en zorgen voor een (digitale) kaart.
- In recreatiegebieden zorgen we voor **openbare watertappunten** en zorgen voor een goede (digitale) kaart van deze locaties.
- **Recreatieparken** blijven beschikbaar voor laagdrempelige en betaalbare recreatie. Ze worden niet opgekocht om luxueuze vakantiewoningen te bouwen.
- Recreatiegebieden en natuurgebieden zijn voor rust en ontspanning. Vercommercialiseerde festivals of grote milieubelastende sportevenementen zoals de Formule 1 horen daar niet thuis. We sturen aan op **een beperking van de commerciële (dance)festivals** in verband met geluidsoverlast en belasting voor de natuur.

Acties voor regio:

Alkmaar en omstreken

- Extra recreatie in natuurgebied Geestmerambacht

Kop van Noord-Holland

- Ervaar de donkerte op het Wad en in de Wieringen.

10. Werk, welvaart & weldoen

De afgelopen jaren hebben veel ondernemers het zwaar gehad door de coronapandemie. Door financiële steun van de overheid hebben de meeste bedrijven de werkzaamheden toch voort kunnen zetten. Door de oorlog in Oekraïne zijn de energieprijzen geëxplodeerd en is het voor tal van bedrijven onzeker of zij wel het hoofd boven water kunnen houden. De toenemende inflatie leidt tot veel onzekerheid onder de gehele bevolking. De overheid creëert rust en duidelijkheid door daar te compenseren waar dat nodig is. Een gezonde economie heeft oog voor de kansen om te ondernemen op een manier die respectvol is ten opzichte van de werknemers en de schepping. Het draait niet om groei, maar om goed leven. De provincie heeft wat betreft ondernemers en het ondernemersklimaat een faciliterende rol.

10.1. Economie van het samen

Gezocht moet worden naar mogelijkheden om samen met ondernemers tot maatwerk te komen dat het ondernemerschap versterkt. De ChristenUnie zet zich in het bijzonder in voor het midden- en kleinbedrijf, de ruggengraat van onze economie, voor innovatieve industrie, voor startende ondernemers, doorgroeiers en voor sociaal ondernemers. Een samenleving waarin mensen naar elkaar omkijken, iedereen meetelt en de kans krijgt om te werken; dat is het ideaal voor de ChristenUnie. Een economisch beleid dat streeft naar maximale bloei, niet naar maximale groei. De ChristenUnie stelt welzijn boven economische winst. Dat betekent dat werkgelegenheid niet altijd leidend is indien de volksgezondheid in het geding is. Dat noemen we 'brede welvaart'.

In Noord-Holland hebben we een aantal grote ondernemingen, onder andere luchthaven Schiphol, staalreus Tata Steel en bloemenveiling Flora Holland. Daarnaast hebben we verschillende havens en de zeesluis bij IJmuiden. Deze bedrijven en gebieden zorgen voor veel werkgelegenheid binnen onze regio. Ook zijn er veel bedrijven gelieerd aan deze grote ondernemingen, wat een positieve uitwerking heeft op de economie. Er zijn echter ook keerzijden aan dit succes. De toegenomen zorgen rondom de volksgezondheid – in met name de IJmond – zijn een reden geweest om het toezicht te verscherpen.

Transitie of uitplaatsing van bedrijfsprocessen heeft grote consequenties voor arbeidsplaatsen en de maakindustrie in de regio's. Bij economische ontwikkelingen en transitieprocessen moet scherp worden gelet op de effecten voor werknemers en regionale en lokale welvaart.

Vrijwilligers spelen een belangrijke rol in onze provincie. Ze zetten zich belangeloos in voor onze samenleving en zijn zo een inspiratie en voorbeeld voor ons allemaal. De ChristenUnie wil dat het werk van vrijwilligers door de provincie wordt erkend en ondersteund.

We zien een trend ontstaan van mensen die weer samen willen werken: energiecoöperaties, coöperatieve grondexploitatie, lokale coöperatieve woningbouw. Deze organisaties hebben lokaal en regionaal een belangrijke rol en vaak een herkenbaar gezicht. De ChristenUnie juicht dit toe en wil dat deze organisaties zich duurzaam ontwikkelen.

De ChristenUnie zet zich in voor:

- Een continue monitoring van de **brede welvaartsbenadering** moet helpen zichtbaar te maken of onze economische bedrijvigheid toekomstbestendig is.
- Regionale samenwerking tussen bedrijfsleven, overheid, kennisinstellingen en het beroepsonderwijs willen we versterken **via regiodeals**.
- We **promoten leer-werktrajecten** zodat kwetsbare groepen met afstand tot de arbeidsmarkt kans krijgen op een echte volwaardige baan.

- We benadrukken de **maatschappelijke rol van bedrijven** en hun bijdrage aan het algemeen belang, bijvoorbeeld door innovatie.
- Opkomende **coöperatieve organisaties** helpen we een stap verder.
- **Sociale ondernemers** krijgen een grotere kans bij overheidsinkoop. Duurzaamheid en maatschappelijk- en sociaal ondernemen worden randvoorwaarden bij alle inkopen van de provincie.
- We willen verscherpte handhaving en bewustwordingscampagnes **tegen mensenhandel en uitbuiting van werknemers** binnen de provinciale grens.
- De provincie stimuleert zowel de **topsectoren als het brede MKB**.
- De provincie werkt met gemeenten en het bedrijfsleven aan een **goede digitale bereikbaarheid**: snel vast internet en een stabiel 5G-netwerk, ook in de buitengebieden

10.2. Circulaire economie

De voorraad grondstoffen die de aarde kan leveren, is eindig. Het lineaire model van steeds weer nieuwe materialen gebruiken en oude materialen als afval afdanken is niet houdbaar. De ChristenUnie wil toewerken naar een circulaire economie, waarin minder materiaal wordt gebruikt en producten en materialen na gebruik door hergebruik en recycling een hoogwaardige toepassing krijgen. We realiseren ons dat hergebruik niet ophoudt bij provincie of landgrenzen. De provinciale inzet wordt gericht op het creëren van nieuwe ketens waarin bedrijven elkaar aanvullen en versterken, doordat het restproduct van de één een grondstof is voor de ander.

De ChristenUnie zet zich in voor:

- De ChristenUnie wil concrete doelen stellen voor het **verminderen van de vraag naar primaire grondstoffen**.
- De provincie brengt in kaart hoe Noord-Hollandse bedrijven **in nieuwe ketens meer circulair** kunnen werken.
- De provincie zet als **eerste in op de bouw en de agrarische sector**, bijvoorbeeld door pilots te financieren waarin de agrarische sector *bio-based* materialen levert voor de bouw.
- De provincie onderzoekt waar zij de **circulaire economie kan ondersteunen** door bijvoorbeeld op te treden als *launching customer*, of door garantstellingen of financiering van de onrendabele top. We pleiten voor een sterker interprovinciaal circulair programma. Koppel voorbeeldbedrijven over provinciegrenzen heen.
- De provincie zorgt voor voldoende ruimte voor bedrijven die bijdragen aan **de circulaire economie**.
- De provincie stimuleert initiatieven die bijdragen **aan reparatie en hergebruik van goederen**, zoals repaircafé's.
- De provincie gaat inzetten op **urban mining**: het stimuleren van bedrijven die grondstoffen herwinnen uit afgedankte materialen. Het doel is om in 2030 minimaal 50% van alle grondstoffen in afval te herwinnen (bijvoorbeeld zeldzame metalen uit elektronica-afval).

10.3. Bedrijventerreinen en binnensteden

Voor de economie zijn bedrijventerreinen en binnensteden erg belangrijk. Goede duurzame en vitale werklocaties vormen de basis van een aantrekkelijke werkomgeving. Dat geldt voor de korte als lange termijn. Bij nieuwbouw moet daarom altijd gekeken worden naar de draagkracht van de lokale economie. Ontwikkelen voor werknemers van buiten leidt tot een fictieve som van niet bestaand arbeidspotentieel. Het levert een regio weinig op. We zetten daarom in op zorgvuldige ontwikkeling. Ook vitale binnensteden dragen bij aan een prettige leefomgeving. Lege kantoren en winkels vormen

een risico voor een veilige omgeving. Leegstand in het centrum van dorpen en steden willen we tegengaan met herstructureringsmaatregelen. Dit krijgt vorm in de Omgevingsvisie.

De ChristenUnie zet zich in voor:

- De ChristenUnie wil dat vraag en aanbod van **bedrijventerreinen en kantoren in balans** is en voorkomt overcapaciteit. Er kunnen pas nieuwe terreinen ontwikkeld worden wanneer de bestaande terreinen in de regio nagenoeg gebruikt zijn.
- De provincie investeert in revitaliseren of **transformatie van oude bedrijventerreinen**. Zij helpt gemeenten bij planvorming en investeert samen met de gemeente in eventuele onrendabele toppen die vaak bij deze projecten voorkomen. Deze terreinen hebben de voorkeur boven het aanleggen van nieuwe terreinen.
- De ChristenUnie is **tegen de verdozing van het landschap**: de provincie stelt extra eisen rondom de landschappelijke inpassing van grote data- of distributiecentra. Vastgoedontwikkelaars zijn verplicht een verwijderingsbijdrage te alloceren.
- De provincie stimuleert de transformatie van **leegstaande kantoorpanden en winkelpanden** naar woningen.
- Bereikbare werkgelegenheid: de provincie draagt er samen met het bedrijfsleven zorg voor dat **bedrijventerreinen goed per fiets en OV bereikbaar** zijn.

Acties voor regio:

Zuid-Kennemerland / IJmond

- Promotie en ondersteuning van Techport, het netwerk van meer dan 70 scholen, bedrijven en overheden.

Alkmaar en omgeving

- De provincie ondersteunt de ontwikkeling de **Energy Health Campus in Petten**, met als onderdeel daarvan de kernreactor PALLAS ten behoeve van de productie van medische isotopen en onderzoek.

Ruimte voor rekenschap

11. Provinciebestuur & overheidsfinanciën

In de maatschappij staat de betrouwbaarheid van politici en de overheid onder druk. Het vertrouwen in de politiek is in tijden niet zo laag geweest. De ChristenUnie vindt het van belang dat dit vertrouwen hersteld wordt. De overheid moet zich inspannen om de afstand met de burger te verkleinen en de burger een serieuze rol geeft in de plan- en besluitvorming.

11.1. Bestuur en samenwerking

De ChristenUnie pleit voor een houding die eerlijk, luisterend, samenwerkend, verbindend en integer is. Het provinciebestuur is het meest effectief in samenwerking met andere partijen. Belangrijk hierbij zijn de gemeenten, maatschappelijke organisaties, het bedrijfsleven, hogescholen en universiteiten. Samenwerking vraagt om een houding die samenwerking bevordert en partijen in hun kracht zet. Het betekent ook dat de provincie vaak zal participeren in netwerken om haar doelen te bereiken, zoals de samenwerking met de Metropoolregio Amsterdam en de Vervoerregio Amsterdam

Dit vraagt om transparantie en integriteit ten opzichte van de inzet en de te bereiken doelen. Een duidelijke rolverdeling is nodig tussen het college van Gedeputeerde Staten en Provinciale Staten. Ondernijning is een groot probleem waar wij onze ogen niet voor sluiten. Een goede screening van de mensen die binnen het bestuur actief zijn, is daarbij gewenst. Daarnaast pleiten wij voor een jaarlijkse integriteitsdag. Een dag waarop we met het college van Gedeputeerde Staten en Statenleden samen kijken naar ons eigen handelen en tevens weer bewustwording creëren voor de risico's van beïnvloeding van de besluitvorming door mensen/organisaties met andere belangen.

De ChristenUnie zet zich in voor:

- De representatieve democratie heeft baat bij een actieve betrokkenheid van burgers bij besluiten. De provincie zet – wanneer dat toegevoegde waarde heeft – nieuwe vormen van participatie in, zoals **burgerpeilingen of burgerberaden**. Vooraf moet altijd duidelijk zijn welke rol de participatie heeft in de besluitvorming.
- Een **adviserend referendum** heeft de verwachtingen in de praktijk niet waargemaakt. Dit schaadt het vertrouwen in de politiek. De verordening dient daarom te worden ingetrokken. De ChristenUnie staat open voor een correctief referendum. Zo kunnen kiezers in een uiterst geval aan de noodrem trekken.
- Er komt een breed en wettelijk geborgd **uitdaagrecht** van burgers richting de overheid. Burgers kunnen de provincie uitdagen door met een alternatief voorstel te komen voor de invulling van bepaalde publieke taken en het bijbehorende budget. De provincie moet dit voorstel overnemen of beargumenteerd en in overleg met de Provinciale Staten verwerpen.
- De provincie kan, indien gewenst, **gemeenten ondersteunen**. Een voorbeeld van een beleidsterrein waar de provincie gemeenten kan ondersteunen is het op orde krijgen van de financiële huishouding. Gemeentelijke fusies is een mogelijkheid om de bestuurskracht te versterken. Het blijft echter een eigen gemeentelijke verantwoordelijkheid om te fuseren.
- De provincie handelt proactief in de **openbaarheid van alle stukken en besluitvorming**: openbaar wat kan, geheimhouding opleggen op wat moet. Alle openbare stukken worden online helder en zoekbaar ontsloten.

- Er komt een jaarlijks integriteitsdag voor Provinciale Staten, Gedeputeerde Staten en ambtenaren. Het **integriteitsbeleid** van de provincie wordt tenminste eenmaal in de vier jaar geactualiseerd.

11.2. Financiën

Het provinciebestuur stemt zijn beleid af op de beschikbare middelen. Waar mogelijk zal het samen met partners afspraken maken over de financiering van het voorgestane beleid of plannen. Dat kan zijn door het aangaan van constructies die gezamenlijke financiering behelzen, of door (gezamenlijke) acties richting het rijk of Europese subsidies. Ook kan de provincie de regionale ontwikkeling of verduurzaming stimuleren door het beschikbaar stellen van alternatieve financiële instrumenten, zoals 'revolverende' fondsen.

Om eigen beleid te kunnen voeren en een goede partner te zijn is een open huishouding voor de provincie essentieel. De ChristenUnie pleit voor de handhaving van een eigen provinciale belastingheffing. Provinciale belastingverhoging kan alleen als grote maatschappelijke opgaven (bijvoorbeeld milieu- en klimaatbeleid) aantoonbaar vragen om extra investeringen.

Om ambitieus provinciaal beleid te kunnen financieren, zal de provincie haar eigen organisatie zo efficiënt mogelijk moeten inrichten. Organisatorische samenwerking met gemeenten, regio's en andere provincies kan daar een belangrijke bijdrage in leveren.

De ChristenUnie wil dat de provincie zich als partner van gemeenten opstelt bij het op orde krijgen en houden van de gemeentelijke financiële huishouding. Dit is een houding van willen meedenken, adviseren en de eigen gemeentelijke verantwoordelijkheid blijven respecteren. Dit gaat verder dan het wettelijk financiële toezicht.

De ChristenUnie zet zich in voor:

- De provincie zorgt voor een **structureel sluitende (meerjaren)begroting**.
- Een provincie die jaarlijks zorgt voor een, **voor de bewoners inzichtelijke en toegankelijke begroting**, inclusief een digitale publieksversie. In de begroting is een doelenboom opgenomen die duidelijk maakt aan welke maatschappelijke doelen de provincie werkt. De indicatoren die gekoppeld zijn aan de doelen worden verder verfijnd, zodat ze een steeds beter inzicht geven in het brede maatschappelijke effect van de provinciale inzet.
- Het systeem van belastingheffing door opcenten op de motorrijtuigenbelasting staat ter discussie. De ChristenUnie is voorstander van een **eigen belastinggebied** voor de provincie omdat dat recht doet aan de open huishouding van de provincie. Een nieuw belastinggebied voorkomt stapeling van belastingen door verschillende overheden op een bepaald gebied en heeft geen prikkels in zich die binnen Nederland tot afname van de solidariteit leiden. Bij de introductie zien we erop toe dat groepen burgers niet onnodig zwaar worden belast (bijvoorbeeld provinciale OZB zorgt ervoor dat mensen die hun huis als pensioenvoorziening hebben ineens nog meer moeten gaan betalen)
- Het **Economisch herstel- en duurzaamheidsfonds (motie 42) wordt gesloten**; de niet-bestede middelen worden betrokken in de afweging die nodig is om een langjarige balans te vinden tussen de inkomsten, de ambities en de stijgende uitgaven (onder andere vanwege de vervangingsinvesteringen).
- De ChristenUnie hecht aan een ambitieuze invulling van de provinciale rol, waarbij ambities uiteraard tegen elkaar afgewogen moeten worden. Wanneer de ambities en de bestedingsruimte niet meer met elkaar in balans zijn, wil de ChristenUnie **de bestedingsruimte uitbreiden**; een verhoging van de Motorrijtuigenbelasting met 15 cent, zorgt voor een structureel hogere bestedingsruimte van 50 miljoen.

- De **kapitaallastenreserves voor infrastructuur worden opgeheven** en de kapitaallasten worden structureel gedekt in de lopende exploitatiebegrotingen. De vrijvallende middelen worden eveneens betrokken bij het vinden van een langjarig balans tussen ambitie, inkomsten en uitgaven.
- Om de twee jaar wordt er onafhankelijk **een financiële stresstest** uitgevoerd: deze geeft inzicht in de financiële positie van de provincie, inventariseert de risico's en scenario's voor de nabije toekomst.

